

ORGANIZACE SOUDŮ POLSKÉ LIDOVÉ REPUBLIKY

СУДОУСТРОЙСТВО ПОЛЬСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ

DIE GERICHTSORGANISATION DER VOLKSREPUBLIK POLEN

OTAKAR PLUNDR

I.

NÁSTIN SOUDNÍ ORGANIZACE V OBDOBÍ MEZI PRVNÍ A DRUHOU SVĚTOVOU VÁLKOU

1. Po obnovení samostatného polského státu po první světové válce působila na jeho území trojí soustava soudů: na území náležejícím dříve k Rakousko-Uhersku soustava rakouská, opírající se zejména o zákon č. 217/1896 ř. z. ve znění pozdějších novel a o zákon č. 59/1868 ř. z. o organizaci okresních soudů, na území, které dříve tvořilo součást Německé říše, soustava právně upravená zejména v říšském zákoně o organizaci soudů z 27. 1. 1877 a konečně v té části Polska, která byla přivtělena od bývalého carského Ruska, soustava upravená ruskými předpisy z r. 1864. Kromě těchto nejdůležitějších zákonů byla převzata řada dalších právních předpisů upravujících v jednotlivých částech Polského státu organizaci soudů i řízení před nimi, k nimž postupně přibýly předpisy vydané již zákonodárnými orgány polského státu.

Právní základ k sjednocení této nejednotné, v téměř nepřehledném množství právních norem upravené organizaci soudní měla dát ústava polské republiky ze 17. 3. 1921, charakterizovaná jako ústava buržoazně statkářská.¹⁾ Ústava vyhlásila některé buržoasně demokratické principy, a to i v části pojednávající o soudech (čl. 74—86 ústavy).

2. K vybudování jednotné soustavy obecných soudů pro celé území státu došlo však teprve v r. 1928 na základě nařízení presidenta republiky ze 6. 2. 1928, které bylo později několikrát novelováno.

Soustava obecných soudů byla vybudována jako soustava *trojinstanční* (s určitými výjimkami zejména pokud jde o věci, které měly být rozhodovány v první stolici soudy smírčími) a zahrnovala tyto soudní orgány: 1. smírčí soudce, 2. městské soudy, 3. obvodové soudy (včetně soudů porotních), 4. apelační soudy, 5. Nejvyšší soud.

¹⁾ Andrzej Gwiżdż: Burżuazyjno-obszarnicza konstytucja z 1921 roku v praktyce, Warszawa 1956.

32. Územní organizace obecných soudů nebyla v souladu s administrativním dělením státu.¹⁾

Smírčí soudci měli rozhodovat ve věcech určených soudními řády nebo zvláštními zákony. Ustanovení o smírčích soudcích však v Polsku nebyla nikdy uvedena v život. Nejnižším článkem soustavy obecných soudů zůstaly proto soudy městské. Porotní soudy vyvíjely činnost jen na území bývalého Malopolska, a to ještě jen po určitou dobu. Na ostatním území nebyly do druhé světové války vůbec uvedeny v život.²⁾ Za platnosti zásady tří instancí v těch případech, kdy jako první stolice rozhodovaly soudy městské, byly druhou (odvolací) instancí soudy obvodové a třetí instancí (kasační) Nejvyšší soud. Jestliže rozhodoval v první instanci soud obvodový, druhou instancí byl soud apelační a třetí (kasační) instancí Nejvyšší soud.

Soudci obecných soudů (s výjimkou smírčích soudců) byli jmenováni prezidentem republiky na návrh ministra spravedlnosti, podaný v dohodě s předsedou rady ministrů (čl. 90 nař. a org. ob. soudů).

Aby bylo vzbuzeno zdání nepolitičnosti a nadstranickosti soudů, nesměli soudci být členy politických stran ani se účastnit na politických projevech, „které by mohly ohrozit důvěru v jejich soudcovskou nestrannost“ (čl. 121).

V praxi však byl zákaz důsledně uplatňován pouze vůči demokratickým organizacím a zůstával jen na papíře, pokud šlo o organizace reakční.³⁾ Na politické smýšlení polských soudců uplatňovaly svůj vliv četné spolky a kluby, v nichž rozhodující slovo měli stoupenci fašistických režimů vládnoucích v Polsku od r. 1926.

3. Vedle soustavy obecných soudů působily na území Polska *soudy vojenské a soudy pracovní*, jako *soudy zločinné*, a dále *soudy sociálního pojištění*, *Státní tribunál*, *Nejvyšší správní tribunál* a *Kompetenční tribunál*.

4. V souvislosti s fašizací polského státního života po vojenském spiknutí Pilsudského v r. 1926, jehož důsledkem byla změna ústavy z r. 1921 (Ústavní reforma z 2. srpna 1926), dochází i k fašizaci justičního aparátu a k odbourávání buržoazně demokratických principů vyhlášených ústavou z r. 1921. Tak zv. sanační režimy,⁴⁾ ovládající Polsko od r. 1926, patřily k nejreakčnějším režimům v Evropě. Jejich politika byla politikou „zaprodávání hospodářství Polska zahraničním monopolům (téměř polovina průmyslu a hornictví byla v rukou cizího kapitálu), politikou torpedování pozemkové reformy... Byla to současně dobrodružná politika příprav nové protisovětské křížové výpravy, politika národnostního útisku v Polsku vůči milionovým masám Ukrajinců

¹⁾ Podle čl. 65 ústavy z r. 1921 se území polského státu administrativně dělilo na vojvodství, powiaty (okresy) a gminy (městské a vesnické).

²⁾ *Tadeusz Rek: Ławniczy w wymiarze sprawiedliwości Polski ludowej*, Warszawa 1951, str. 14.

³⁾ *Jerzy Jodłowski: Funkcje prawa i zadania prawnictwa w okresie budowy podstaw socjalizmu*, Warszawa 1949, str. 14—17.

⁴⁾ Sanačními jsou tyto režimy nazývány proto, že si demagogicky vytkly za cíl „ozdravit“ (sanovat) polský politický život.

a Bělorusů, jakož i tzv. národnostním menšinám.¹⁾ Právní ideologové polských reakčních vlád přejímají v tomto období stále více právních institutů hitlerovské Třetí říše, s níž uzavřelo Polsko dohodu 26. ledna 1934.²⁾

Postupná likvidace zbytků buržoazně demokratických principů vrcholí vydáním nové ústavy z 23. 4. 1935 již vysloveně fašistického charakteru. Aby dokořán otevřela brány bezprávnímu teroru, nepřejímá ústava ustanovení, že soudci podléhají jen zákonům. Podle čl. 3 ústavy z r. 1935 byly soudy podřízeny presidentu republiky. Pro polskou reakci však ani takto přizpůsobený soudní aparát není již dostatečně účinnou zbraní v boji proti demokratickým silám, přestože si do řad soudců dosadila své oddané stoupence. Nastupuje proto po vzoru hitlerovského Německa cestu otevřeného policejního teroru. Nařízením presidenta ze 17. 6. 1934 bylo umožněno zařazovat do koncentračních táborů osoby, u nichž podle mínění vládnoucí třídy bylo možno předpokládat, že by mohly ohrozit bezpečnost, klid a veřejný pořádek. O zařazení do těchto táborů, z nichž nejznámější byly v Bereze Kartuské a Brzešci, rozhodovaly orgány státní správy.³⁾ Polská reakce si tak vytvořila předpoklady pro likvidaci svých odpůrců bez soudů, administrativními metodami.

Svým bojem proti všemu pokrokovému uvnitř země a protisovětským postojem v zahraniční politice přispěla polská reakce k záříjové porážce ve válečném konfliktu s hitlerovským Německem, k likvidaci polského státu a k okupaci polského území nacistickými armádami.

II.

VÝVOJ V PRVÉ ETAPĚ LIDOVÉ DEMOKRATICKÉHO ZŘÍZENÍ (1944—1947)

5. K účinnému vedení boje proti okupantům vytvořil si polský lid z podnětu Polské dělnické strany, vzniklé v lednu 1942, dne 1. ledna 1944 Zemskou národní radu, svůj nejvyšší revoluční orgán státní moci. Polská dělnická strana, sdružující výkvět polské dělnické třídy, stala se vedoucí silou v boji proti okupantům a její postavení a politika určovala také charakter národně osvobozovacího boje. Polská reakce sledovala cíl obnovit po vyhnání okupantů ekonomicky, politicky i právně buržoazně statkářský stát z doby před záříjovou porážkou. Proto polská dělnická strana musela současně s bojem proti okupantům bojovat i za vytvoření široké lidové fronty a jejím prostřednictvím prosazovat proti statkářům a kapitalistům třídní požadavky širokých mas pracujících, směřující k demokratizaci poválečného Polska v oblasti ekonomické, právní i politické.⁴⁾ Ostří revolučního boje bylo v této etapě namířeno proti německému a domácímu fašismu a jeho třídním spojencům, polským statkářům a velkokapitalis-

¹⁾ *Roman Zambrowski*: Čtyřicet let bojů a vítězství, Rudé právo 16. 12. 1958, str. 5.

²⁾ *Dějiny diplomacie*, III. díl, Praha 1949, str. 352.

³⁾ *Andrzej Gwiżdż*: Burżuazyjno-obszarnicza konstytucja z 1921 roku w praktyce, Warszawa 1956, str. 258.

⁴⁾ *Boleslaw Bierut*: O straně, SNPL, Praha 1953, str. 157.

tům a proti domácím i zahraničním monopolům. Revoluční boj měl charakter boje národně osvobozenického, protifašistického a protiimperialistického. Cílem revoluce bylo rovněž odstranění zbytků feudalismu v zemědělství rozdělením statkářské půdy.¹⁾

Dne 1. července 1944, v den, kdy Rudá armáda vstoupila při svém postupu proti nacistickým armádám na polské území, vytvořila Zemská národní rada Polský výbor národního osvobození jako zatímní orgán výkonné moci, který se dne 22. července obrátil se svým Manifestem k polskému lidu. V Manifestu bylo prohlášeno, že jak Zemská národní rada, tak i Polský výbor národního osvobození budou ve své činnosti vycházet ze základních zásad obsažených v ústavě ze dne 17. 3. 1921, jako jedině legálním způsobem přijaté ústavě, které měly být závazné až do svolání ústavodárného sněmu. Manifest také vytyčil nejvýznamnější úkoly polského lidu pro nejbližší dobu, zejména vyhnání okupantů z celého území Polska, vítězné zakončení války a výstavbu nového státu. V ekonomické oblasti zdůraznil Manifest jako hlavní úkoly obnovení válkou zničeného hospodářství, provedení pozemkové reformy, restituci majetku odňatého Němci jednotlivým polským občanům, konfiskaci německého majetku, převzetí majetku soustředěného v rukách německého státu a jednotlivých bankovních a dopravních podniků a lesů do zatímní státní správy, zajištění výživy obyvatelstva a umožnění návrat do země velmi početné polské emigraci.

Polským soudům ukládal Manifest zajistit rychlý výkon soudnictví a dbát o to, aby žádný německý válečný zločinec a žádný zrádce národa neušel trestu. Bylo třeba, jak zdůrazňoval Manifest, provést spravedlivou odplatu na Němcích za všechna jimi způsobená muka a utrpení, za spálené vesnice a zbořená města, za zničené kostely a školy, za zatýkání, koncentrační tábory a popravy, za Osvětim, Majdanek a Treblinky, za vyvraždění varšavského ghetta.

6. Po vyhnání okupantů z celého území Polska a vítězném ukončení druhé světové války vyvstaly polskému lidu další úkoly spojené s obnovou normálního života na celém území státu. Šlo zejména o politické a ekonomické začlenění znovunabytých území na západě a severu státu do území, které tvořilo polský stát po první světové válce, o osídlení těchto území Poláky z původního území státu a těmi, kteří se vraceli z emigrace. Velkého úsilí bylo třeba vynaložit na likvidaci ozbrojených kontrarevolučních band, které terorizovaly obyvatelstvo, dezorganizovaly obnovu hospodářského a politického života země a snažily se zmařit úspěšné provádění pozemkové reformy, dále na boj s černým obchodem a s ostatními formami hospodářského škůdnictva. „Tyto velké úkoly byly splněny v ostrém třídním boji s reakcí, se statkářsko-kapitalistickými živly.

¹⁾ *Stefan Rozmaryn: Droga rozwoju prawa Polski ludowej; Sborník Dziesięciolecie prawa Polski ludowej 1944—1954, Warszawa 1955.*

Teror, sabotáž a ozbrojené podzemí si kladly za úkol rozbít vytvářející se, ale ne ve všech člancích konsolidovanou lidovou moc.“¹⁾)

Dosažené úspěchy umožnily Polské dělnické straně v krátké době po osvobození vytyčit na svém I. sjezdu v r. 1945 projednání socialistických přeměn, zejména požadavek znárodnění klíčových oblastí národního hospodářství. Prvá etapa znárodnění byla uskutečněna zákonem z 3. 1. 1946 (Dz. U. částka 3., č. 17).

7. Významný podíl při uskutečňování všech uvedených úkolů připadl polské justici. Před polskou justiční správou vyvstal proto obrovský úkol uvést urychleně v chod justiční aparát velmi silně rozrušený válkou a dlouholetou okupací.

Současně bylo třeba dát do rukou polských soudců právní předpisy, umožňující postihnout zločinnou činnost německých okupantů a mnohotvárnou kontrarevoluční a jinou činnost polské reakce. Dosavadní předpisy, zejména trestní zákon z r. 1932, svými skutkovými podstatami neposkytovaly pro to dostatečně širokou základnu. Dochází proto k rozsáhlé, i když jen dílčí legislativní činnosti i na úseku trestního práva hmotného. Aby bylo možno postihnout i trestnou činnost německých válečných zločinců a jejich pomahačů z období okupace, působily některé hmotné právní předpisy zpětně.

Výstavba polského soudnictví na osvobozeném území šla dvěma směry. Jednak byly *vytvářeny nové soudy* zpravidla dočasné povahy se zaměřením na určitou speciální agendu, jednak byla *obnovována stará soudní organizace*, právně se opírající o nařízení presidenta republiky ze 6. 2. 1928 ve znění pozdějších novel.

Vytváření nových soudů bylo nutné vzhledem k povaze trestných činů, o kterých musely polské soudy rozhodnout po vyhnání okupantů. Šlo převážně o trestné činy politické, k jejichž správnému a spravedlivému rozhodování bylo třeba politicky i odborně vyspělých soudců. Mnoho polských soudců převzatých po vyhnání okupantů bylo však reakčního smýšlení, neboť přišli do justice v období sanace, byli vychováváni ve fašistickém duchu a neposkytovali proto záruku, že by tuto agendu, pokud by byla svěřena obecným soudům, likvidovali v souladu s právním cítěním polského lidu. Spravedlivý požadavek širokých mas polského národa, aby potrestání těchto činů bylo provedeno urychleně, nemohl být uskutečněn soustavou obecných soudů, kde platila zásada tří instancí a kde řízení bylo komplikované a zdlouhavé. Řízení před novými soudy bylo proto zjednodušeno a zpravidla bylo rozhodováno v jediné instanci. U nových soudů byla také zajištěna široká účast lidu na výkonu trestního soudnictví.

Ze soudů nově zřizovaných po vyhnání okupantů nejvýznamnějšími byly *Nejvyšší národní tribunál a speciální trestní soudy*. Zvláštní postavení měly *Speciální komise a občanské soudy*.

¹⁾ Boleslav Bierut: O straně, SNPL, Praha 1953, str. 41.

8. *Nejvyšší národní tribunál* byl zřízen dekretem z 22. 1. 1946 (Dz. U. částka 5, č. 45).¹⁾

Rozhodoval o trestných činech uvedených v dekretu z 22. 1. 1946 (Dz. U. částka 5, č. 46) o odpovědnosti za zářijovou porážku a za fašizaci státního života a dále o trestných činech spáchaných na polském území osobami, které byly pro tyto trestné činy vydány orgánům polského státu v souladu s Moskevskou deklarací SSSR, USA a Velké Británie.

Dekret z 22. 1. 1946 (Dz. U. částka 5 č. 46) se vztahoval jen na činy spáchané před 1. zářím 1939, tj. před napadením Polska hitlerovskými armádami. Šlo o činy významných představitelů polských sanačních režimů z období před druhou světovou válkou.

Trestu podléhal zejména: kdo ve snaze napomáhat fašistickému nebo národně socialistickému hnutí buď veřejně nebo při výkonu příkazaných činností na úseku státní správy, nebo při zastupování polského státu ve stycích s cizím státem nebo jeho úředníky poškozoval polský lid nebo polský stát snižováním nebo oslabováním ozbrojených sil polských nebo spojeneckých, nebo podlamováním obranného ducha společnosti; kdo vykonává významné řídicí funkce při organizování ozbrojených sil a hospodářského a vojenského potenciálu polského státu a při přípravě a provádění jeho obrany, přinesl zanedbáváním nebo nedbalým výkonem svěřených mu povinností prospěch fašismu nebo národnímu socialismu; kdo jsa oprávněn k činnosti jménem polského státu v mezinárodních stycích, jednal ve prospěch fašismu nebo fašistického státu; kdo ve snaze napomáhat fašistickému nebo národně socialistickému hnutí jednal při rozhodování veřejných věcí ke škodě lidu nebo polského státu jiným způsobem; kdo rozšiřoval nebo zhotovoval, přechovával nebo převážel za účelem rozšiřování tiskoviny nebo obrazy nabádající k páchání uvedených trestných činů nebo takového trestné činy schvalující. Trestným byl dále ten, kdo se účastnil týrání osob umístěných v táborech, vězeních nebo trestních ústavech pro politickou činnost nebo při tomto trestném činu napomáhal, nebo k němu naváděl, kdo podvodným úsilím, využíváním morálního nátlaku nebo korupcí vnutil polskému lidu protidemokratické ústavní zákony; nebo se o to pokoušel a kdo změnil nebo se pokusil změnit platné státní zřízení Polské republiky ve fašistickém duchu.

Pokud jde o trestní stíhání válečných zločinců, vydaných spojenci k potrestání polskému státu, byli před Nejvyšším národním tribunálem souzeni jen nejvýznamnější činitelé hitlerovského okupačního režimu, odpovědní za hrozná utrpení polského lidu v době okupace, jako byl např. Artur Greiser, župní vedoucí na území, které po zářijové porážce bylo přivtěleno k Třetí říši, a dále ti němečtí zločinci, kteří se dopustili zločinu proti lidskosti ve zvlášť velkém rozsahu, jako byl např. velitel koncentračního tábora v Osvětimi, Rudolf Hoess.²⁾

Procesy projednávané před Nejvyšším národním tribunálem měly velký význam vnitropolitický i zahraničně politický. Před širokou polskou i světovou veřejností odhalily rozsah nelidských trestných činů, kterých se dopustili němečtí váleční zločinci na Polácích i příslušnících jiných národů a které po dobu války byly pečlivě utajovány, a odhalily tak skutečnou tvář německého fašismu a hloubku zrady představitelů polského fašismu, spolupracujících před napadením Polska s nacistickým hnutím.

¹⁾ K změně právní úpravy došlo v r. 1946 a v r. 1947.

²⁾ *Tadeusz Cyprian i Jerzy Sawicki: Procesy wielkich zbrodniarzy wojennych w Polsce, Łódź 1947.*

Organizačně byl Nejvyšší národní tribunál spjat s Nejvyšším soudem. Jeho předsedou byl první předseda Nejvyššího soudu, sídlo Nejvyššího národního tribunálu bylo v sídle Nejvyššího soudu. Vedle soudců z povolání působili u Nejvyššího národního tribunálu i soudci z lidu se stejnými právy i povinnostmi při rozhodování. Jejich seznamy sestavovalo presidium Zemské národní rady; za soudce z lidu byli ustanovováni poslanci Zemské národní rady.

Nejvyšší národní tribunál rozhodoval o jednotlivých věcech ve složení tří soudců z povolání a čtyř soudců z lidu. Předsedal buď předseda Nejvyššího národního tribunálu nebo jiný soudce jím určený.

Rozhodnutí Nejvyššího národního tribunálu bylo konečné. O návrhu na obnovu řízení rozhodoval Nejvyšší národní tribunál.¹⁾

9. *Speciální trestní soudy* byly zřízeny dekretem Polského výboru národního osvobození ze dne 12. 9. 1944 (Dz. U. částka 4 č. 21) o speciálních trestních soudech pro věci fašistickohitlerovských zločinců.

Do jejich pravomoci náleželo rozhodovat o trestných činech spáchaných v době od 1. září 1939 do 9. května 1945, uvedených v dekretu Polského výboru národního osvobození ze dne 31. 8. 1944 (Dz. U. částka 4 č. 16).

Podle tohoto dekretu podléhal trestu zejména ten, kdo napomáhal orgánům německého nebo s ním spřáteleného státu:

1. Účastí na vraždách civilních osob a osob vojenských nebo válečných zajatců, vydáním nebo zadržením osob, po nichž bylo pátráno nebo které byly pronásledovány vládnoucími orgány z důvodů politických, národnostních, náboženských nebo rasových,

2. jinou činností škodlivou pro polský stát, polskou právnickou osobu, pro civilní obyvatelstvo nebo pro vojenské osoby a válečné zajatce. Do pravomoci speciálních trestních soudů náleželo podle téhož dekretu také trestní stíhání osob, které

3. využívajíce válečné situace, vynucovaly výhody pod hrozbou vydání orgánům německého nebo s ním spřáteleného státu, nebo které jiným způsobem poškozovaly osoby, po nichž bylo pátráno, nebo které byly pronásledovány těmito orgány;

4. se účastnily v zločineckých organizacích vytvořených nebo uznaných orgány německého nebo s ním spřáteleného státu nebo politickým sdružením, činným v zájmu německého nebo s ním spřáteleného státu. Mezi zločinecké organizace zahrnoval dekret zejména oddíly SS, gestapa, SA, SD a NSDAP.²⁾³⁾

¹⁾ Nejvyšší národní tribunál nebyl dosud formálně zrušen. V současné době však nevyvíjí žádnou činnost.

²⁾ SS = Schutzstaffeln, gestapo = Geheime Staatspolizei, SA = Sturmabteilung, SD = Sicherheitsdienst, NSDAP = National sozialistische deutsche Arbeiterpartei.

³⁾ Rozsah činnosti speciálních trestních soudů při rozhodování o trestných činech fašistickohitlerovských zločinců je patrný z dat vyhlášených tehdejším ministrem spravedlnosti Henrykem Świątkowskim. Speciální trestní soudy vynesly v r. 1945 ve věcech fašistickohitlerovských zločinců a zrádců národa 1576 rozsudků; z toho 364 rozsudků znělo na trest

Pravomoc speciálních trestních soudů byla dále rozšířena dekretem Polského výboru národní osvobození ze dne 4. 11. 1944 (Dz. U. částka 11 č. 54) o zajišťovacích opatřeních ohledně zrádců národa.

Uvedený dekret (čl. 1 a 2) zmocnil prokurátora speciálního trestního soudu, aby nařizoval zadržení a umístění v odděleném místě (táboře) a příkázání nucených prací u těch polských občanů, kteří v době německé okupace na území tzv. Generálního gouvernementu a Vojvodství bialystockého prohlásili svou příslušnost k německé národnosti nebo přihlásili svůj německý původ, nebo kteří fakticky využívali práv a výhod z titulu příslušnosti k německé národnosti nebo německého původu.

O opatření prokurátora rozhodovaly speciální trestní soudy, které je buď potvrdily, nebo zrušily.

K návrhu prokurátora rozhodovaly speciální trestní soudy také o konfiskaci majetku těchto zrádců národa a příslušníků jejich rodiny, o ztrátě veřejných práv a čestných práv občanských, o zbavení práv rodičovských a práv plynoucích z poručenství.

Podle téhož dekretu (čl. 7) stihaly speciální trestní soudy také všechny osoby, které se vyhýbaly zadržení a umístění v odděleném místě (táboře) nebo zatajovaly majetek podléhající konfiskaci, které činem nebo slovem naváděly k takovým jednáním nebo při jeho provedení pomáhaly, a konečně osoby, které poskytovaly pobyt nebo zaopatření osobám vyhýbajícím se zadržení a umístění v táboře.

S ustanoveními dekretu ze 4. listopadu 1944 o zajišťovacích opatřeních ohledně zrádců národa velmi úzce souvisely předpisy dekretu z 28. 6. 1946 (Dz. U. částka 41 č. 237) o trestní odpovědnosti za zradu národnosti v době války 1939—1945.

Dekret stanovil trestní sankce pro ty polské občany, kteří v době od 1. září 1939 do 9. května 1945 prohlásili svou příslušnost k německé národnosti nebo k národnosti okupanty preferované, nebo přihlásili svůj německý původ. O těchto trestných činech rozhodovaly rovněž speciální trestní soudy.

Speciální trestní soudy byly zřizovány pro obvod každého apelačního soudu. Rozhodovaly v tříčlenných senátech složených ze soudce, který předsedal, a dvou soudců z lidu. U každého speciálního trestního soudu byl ustanoven prokurátor.

Seznamy soudců z lidu pro speciální trestní soudy sestavovalo presidium Zemské národní rady z kandidátů navržených vojvodskými národními radami. Za soudce z lidu mohla být ustanovena každá osoba, která měla náležitosti vyžadované pro volbu do národních rad.

Speciální trestní soudy byly zrušeny dekretem ze 17. 10. 1946 (Dz. U.

smrti, 662 osob bylo odsouzeno k odnětí svobody a 550 bylo osvobozeno. (Viz Henryk Świątkowski: *Prace i zamierzenia ministerstwa sprawiedliwości, Demokratyczny przegląd prawniczy* č. 1, 1946, str. 2).

částka 59 č. 324), který nabyl účinnosti dnem 17. 11. 1946. O trestných činech dosud rozhodovaných speciálními trestními soudy rozhodovaly po tomto datu příslušné soudy obvodové ve složení jednoho soudce a dvou soudců z lidu.

10. Charakter nového soudního orgánu měla do určité míry i *Speciální komise* zřízená dekretem ze 16. 11. 1945 (Dz. U. částka 53 č. 302) k účinnému stíhání trestných činů namířených proti hospodářskému životu státu, zejména rozkrádání majetku ve státním vlastnictví nebo majetku, který byl pod státní správou, dále korupce, úplatkářství a spekulace.

Speciální komise prováděla vyšetřování uvedených trestných činů, po jejich vyšetření podávala obžalobu a její členové byli oprávněni spolu s prokurátorem podporovat před soudem podanou obžalobu a vznášet opravné prostředky. V případech, v nichž Speciální komise nepodala po ukončení vyšetřování obžalobu u soudu, mohla nařídít umístění obviněného v pracovním táboře, jestliže jeho jednání vyplývalo z odporu k práci nebo vytvářelo nebezpečí hospodářského škůdnictví. Umístění v pracovním táboře se mohlo stát jen na časově určitý úsek, nejdéle však na dobu dvou let. Usnesení Speciální komise byla konečná.

Novou právní úpravou provedenou zákonem z 20. 7. 1950 (Dz. U. částka 38 č. 350) bylo Speciální komisi dáno oprávnění ukládat kromě zařazení do pracovního tábora i peněžité tresty do pěti milionů zlotých, další majetkoprávní opatření (např. uzavření podniku) a zákaz pobytu pachatele na určitém místě na dobu pěti let.

Jedním z důvodů, proč došlo k vytvoření tohoto speciálního orgánu, byla nepříznivá situace v osobním složení aparátu prokuratury, kde na vedoucích místech byli lidé, kteří zaujíмали významné postavení v dřívějším reakčním buržoazně statkářském aparátu Polska.¹⁾

Speciální komise byla zrušena dekretem z 23. 12. 1954 (Dz. U. částka 57 č. 282).

11. *Občanské soudy* zřízené dekretem z 22. 2. 1946 (Dz. U. částka 8, č. 64) jsou charakteristické širokou účastí lidu při rozhodování věcí svěřených do jejich pravomoci.²⁾

Rozhodovaly některé občanskoprávní věci (např. spory o ochranu držby sousedících pozemků, spory o náhradu škody způsobené nedovoleným jednáním, pokud požadovaná náhrada nepřevyšovala 1500 zlotých) a některé drobné přestupky stanovené v zákoně o přestupcích z r. 1932. V občanskoprávních věcech a v trestních věcech zahájených před nimi na základě soukromé obžaloby působily také jako soudy smírčí.

¹⁾ Henryk Podlaski: O aktualnych zadaniach Prokuratury Polski Ludowej, Demokratyczny przegląd prawniczy č. 8—9, 1960.

²⁾ K problematice občanských soudů viz Jan Namitkiewicz: Sądy obywatelskie, Państwo i prawo č. 5—6, 7 z r. 1946.

Jednotlivé věci rozhodoval u občanských soudů tříčlenný senát složený z občanského soudce a dvou přísedících.

Soudci i přísedící občanských soudů byli voleni na tři léta orgánem státní moci (národní radou) příslušné administrativní jednotky.

Do funkce soudce i přísedícího mohl být zvolen každý plnoprávný polský občan, který bydlel alespoň rok v administrativní jednotce, pro niž byl soud zřízen, používal bezúhonné pověsti, dovedl polsky slovem i písmem a byl alespoň třicet let star.

Soudci i přísedící vykonávali svou funkci bezplatně a měli pouze nárok na náhradu výdělku, který jim výkonem funkce ušel.

Vnitřní uspořádání a úprava činnosti občanských soudů byla svěřena ministru spravedlnosti, jejich řádný chod po stránce materiální a finanční zajišťovaly národní rady. Činnost občanských soudů řídil městský (okresní) soud, v jehož obvodě byly zřízeny.

Občanské soudy nenabýly nikdy většího významu. Po zavedení účasti lidu u obecných soudů i ve věcech občanskoprávních byly postupně likvidovány.¹⁾ Formálně však tyto soudy dosud existují.

12. Po vstupu Sovětské armády a spolu s ní i polských vojenských jednotek na polské území vyvstala také nutnost nové úpravy *vojenského soudnictví a vojenské prokuratury*. Byla provedena dekretem Polského výboru národního osvobození ze dne 23. 9. 1944 (Dz. U. částka 6, č. 29) o organizaci vojenských soudů a vojenské prokuratury.

Pravomoc vojenských soudů byla rozšířena dekretem z 30. 10. 1944 (Dz. U. částka 10, č. 50) o ochraně státu, jehož působnost byla omezena na dobu války, a tzv. Malým trestním zákoníkem publikovaným jako dekret z 16. 11. 1945 (Dz. U. částka 53, č. 300) ve znění dekretu ze 13. 6. 1946 (Dz. U. částka 30, č. 192). Podle Malého trestního zákoníka rozhodovaly vojenské soudy i o trestných činech uvedených v I. hlavě zákoníku. Ohledně těchto trestných činů a trestných činů uvedených v čl. 85—88 vojenského trestního zákona z r. 1944 (šlo o trestné činy protistátního charakteru) podléhaly jurisdikci vojenských soudů i osoby civilní v mezích stanovených v čl. 51 Malého trestního zákoníku. Vojenské soudy tak nabyly v tomto období velkého významu v boji s kontra-revolučními živly.

Dekretem z 25. 6. 1946 (Dz. U. částka 30, č. 194) bylo u vojenských soudů zavedeno pro trestné činy v dekretu uvedené *řízení stanné*, jehož právní úprava byla obdobná právní úpravě stanného řízení u soudů obvodových (viz dále pod č. 14).

Soustava vojenských soudů byla vybudována jako dvouinstanční, projednávání a rozhodování věcí náležejících do pravomoci vojenských soudů se účastnil laický živel.

¹⁾ Jerzy Jodłowski, Władysław Siedlecki: Postępowanie cywilne, Warszawa 1958, str. 127.

13. Souběžně s vytvářením nových soudních orgánů a s novou úpravou vojenských soudů byla na území osvobozeném od okupantů obnovena soustava obecných soudů, která v Polsku působila do 1. září 1939. Polský lid tu využívá starých forem soudní organizace, uvádí však důsledně v život buržoazně demokratické principy vyhlášené v ústavě z r. 1921 a v nařízení o organizaci obecných soudů z roku 1928, odstraňuje ta ustanovení, kterými byly tyto buržoazně demokratické principy v době vlády sanačních režimů okleštěny, a postupem doby tyto principy dále prohlubuje a soudní soustavu dílčími změnami demokratizuje tak, aby odpovídala změněné politické i ekonomické situaci v zemi a byla schopna se podílet na realizování významných úkolů svěřených v tomto období justičnímu aparátu.

V duchu této linie — důsledně prosadit demokratické principy ústavy z r. 1921 — byly dekretem Polského výboru národního osvobození z 15. 8. 1944 (Dz. U. částka 2, č. 7) obnoveny *porotní soudy* a dekretem Polského výboru národního osvobození z 23. 10. 1944 (Dz. U. částka 9, č. 37) provedena demokratizace způsobu povolávání porotců.¹⁾

Polský lid také odstraňuje z právní úpravy organizace soudů ta ustanovení, která byla v rozporu se změněnými politickými poměry. Tak např. dekretem ze 14. 3. 1945 (Dz. U. částka 9, č. 46) bylo zrušeno ustanovení čl. 121 nařízení o organizaci obecných soudů, že soudci nesmějí být členy politických stran.

Obnovování organizace obecných soudů na osvobozovaných územích muselo být prováděno pružně, s přihlédnutím ke konkrétní situaci. Ministr spravedlnosti byl zmocněn dekretem Polského výboru národního osvobození ze dne 4. 11. 1944 (Dz. U. částka 11, č. 58), aby až do doby, než budou stanoveny nové obvody působnosti soudů na celém území státu, zřizoval a zrušoval nařízením městské, obvodové a apelační soudy, určoval jejich sídla a měnil obvody jejich působnosti. Obdobné oprávnění obdržel ministr spravedlnosti při budování soudní organizace na území připojeném k Polsku na západ a sever od hranic z r. 1939.

Zřizování nových soudů vyžadovalo provedení i rozsáhlých přesunů soudců a ostatního soudního personálu. Proto cit. dekret ze 4. 11. 1944 dal orgánům pověřeným jmenováním soudců právo přeložit soudce i proti jejich vůli k jinému soudu téhož druhu. Toto oprávnění bylo dáno ministru spravedlnosti znovu dekretem ze 14. 5. 1946 (Dz. U. částka 12, čl. 139) o prozatímní úpravě služebních poměrů státních zaměstnanců. Ministr spravedlnosti byl oprávněn propustit soudce podle svého uznání ze služby, přeložit na jiné místo nebo dát do výslužby.

Vážným poválečným problémem pro polskou justiční správu při obnově činnosti soudní byl nedostatek soudců. V době nacistické okupace byly vysoké školy uzavřeny a polským občanům nebylo možno nabýt vysokoškolského právníckého vzdělání, které podle převzatých právních předpisů (čl. 82 nařízení

¹⁾ Porotní soudy však nebyly již po druhé světové válce uvedeny v život. Zrušeny byly v r. 1949 — viz *Stanisław Włodyka: Organizacja sądownictwa, Kraków 1959, str. 189.*

o organizaci obecných soudů) bylo základním předpokladem pro nabytí způsobilosti stát se soudcem. Proto byl dekretem z 22. 1. 1946 (Dz. U. částka 4, č. 33) dočasně zrušen požadavek plného vysokoškolského právnického vzdělání, čekatelské praxe a soudcovské zkoušky. Současně byla dekretem z 22. února 1946 (Dz. U. částka 9, č. 65), který byl několikrát novelizován, nařízena registrace všech osob, které měly kvalifikaci pro výkon soudcovské funkce, a stanovena možnost uložit jim povinnost pracovat po určitou dobu v justičních orgánech. Podle úpravy provedené zákonem z 29. 12. 1951 (Dz. U. částka 1, č. 3 z r. 1952) mohl ministr spravedlnosti do 31. 12. 1952 povolávat zaregistrované osoby do služeb v justičních orgánech na dobu ne delší jednoho roku.

14. Závažným nedostatkem převzaté soustavy obecných soudů byla naprostá neúčast lidu na jejich rozhodování. Laický živel se v této době účastnil na výkonu soudnictví pouze u orgánů nově zřizovaných (u Nejvyššího národního tribunálu, u speciálních trestních soudů a u soudů občanských) a dále u soudů vojenských.

První významnější krok na cestě zapojování mas do výkonu soudnictví u *obecných soudů* učinil Malý trestní zákoník, který vedle hmotněprávních předpisů obsahoval v hlavě V. (čl. 51—64) i předpisy procesní a organizační. O trestných činech uvedených v Malém trestním zákoníku, pokud nepatřily před soud vojenský (trestné činy uvedené v I. hlavě), rozhodovaly soudy obecné. Věcně příslušné k rozhodování v první instanci byly soudy obvodové, které o těchto činech jednaly v tříčlenných sborech složených ze soudce z povolání (předseda) a dvou soudců z lidu (čl. 52 Malého trestního zákoníku). V druhé a poslední stolici rozhodoval Nejvyšší soud bez účasti soudců z lidu.

Ostatní trestné činy, patřící do věcné příslušnosti obvodových soudů, rozhodovaly u těchto soudů buď tříčlenné sbory složené jen ze soudců z povolání, nebo jediný soudce.

Obdobně byla upravena účast lidu i v *řízení stanném*, zavedeném dekretem ze 16. 11. 1945 (Dz. U. částka 53, č. 301) ve znění novely z 13. 6. 1946 (Dz. U. částka 30, č. 193) pro některé trestné činy, uvedené v článku 1 cit. dekretu, které svým charakterem nebo častým výskytem byly v tehdejší situaci zvláště nebezpečné pro společnost (např. vražda, loupež, loupežná krádež, rozkrádání majetku státu, orgánů samosprávných, státních a samosprávných podniků, krádež zboží dopravovaného po veřejných dopravních prostředcích aj.). Stanné řízení zesílilo trestní represi v zájmu úspěšného a urychleného postihu pachatelů trestných činů ohrožujících výstavbu státu a obnovu normálního hospodářského a politického života v zemi.

Dekretem o stanném řízení nebyly vytvořeny zvláštní stanné soudy. O trestných činech podléhajících stannému řízení rozhodovaly obvodové soudy v tříčlenných sborech za účastní dvou soudců z lidu.

Proti rozsudkům vydaným ve stanném řízení mohl podat opravný prostředek pouze prokurátor, a to i ve prospěch odsouzeného (čl. 172). Odsouzený sám

opravný prostředek neměl. O opravných prostředcích podaných do rozsudku vydaných ve stanném řízení rozhodovaly s konečnou platností soudy apelační v tříčlenných sborech bez účasti laického živlu.

15. Výběr soudců z lidu pro řízení před obvodovými soudy o trestných činech, k jejichž rozhodování byly obvodové soudy věcně příslušné podle čl. 52 Malého trestního zákoníku, a pro řízení stanné byl blíže upraven nařízením ministra spravedlnosti z 27. 11. 1945 (Dz. U. částka 53, č. 303).

Soudcem z lidu mohl být ustanoven polský občan (muž i žena) bezúhonného charakteru, nezbavený práv civilních a občanských, ovládající slovem i písmem polský jazyk, který dosáhl 25 let, nebyl však starší 65 let.

Soudce z lidu ustanovovala presidia vojvodských národních rad, která každoročně vypracovala jejich seznamy podle obvodů jednotlivých obvodových soudů nalézajících se na území příslušného vojvodství.

Procesní ustanovení Malého trestního zákoníku a také předpisy o stanném řízení jsou významné i tím, že jimi byl proveden průlom do zásady tří instancí platné v převzaté soustavě obecných soudů. V řízení podle Malého trestního zákoníku o opravných prostředcích podaných do rozhodnutí obvodových soudů rozhodoval v druhé a poslední stolici Nejvyšší soud, zpravidla jako stolice kasační, v řízení stanném o opravných prostředcích (pokud byly vůbec připuštěny) rozhodovaly s konečnou platností soudy apelační.

Všechny změny, k nimž došlo u obecných soudů v letech 1944—1946, měly jen dílčí charakter a jejich základní struktura, upravená nařízením ze 6. února 1928, zůstala provedenými úpravami téměř nedotčena. Také účast lidu při rozhodování obecných soudů se omezovala jen na rozhodování ve věcech trestních a jen na jeho relativně malou část.

Na menší část trestního soudnictví zůstala omezena v první etapě i zásada dvou instancí.

III.

VÝVOJ V DRUHÉ ETAPĚ LIDOVÉ DEMOKRATICKÉHO ZŘÍZENÍ

16. K zásadnější přestavbě soudnictví na důsledně demokratických principech mohlo dojít teprve tehdy, když polská dělnická třída rozhodujícím způsobem upevnila svou moc ve státě. K tomu došlo v průběhu roku 1946 a začátkem roku 1947.

V roce 1946 jevila se již nutná potřeba změn ústavy, neboť dosud platná ústava z r. 1921, na kterou se odvolával Manifest polského výboru národního osvobození, byla vývojem překonána. Bylo proto třeba zjistit stanovisko polského lidu k zásadám, které hodlala polská dělnická třída a její spojenci prosazovat v nové ústavě, a k politickým a ekonomickým přeměnám dosud v Polsku provedeným. Zákonem z 27. 4. 1946 (Dz. U. částka 15, č. 104) bylo nařízeno

provedení lidového hlasování, při němž polským občanům byly předloženy tři otázky: 1. zda souhlasí se zrušením senátu,¹⁾ 2. zda souhlasí s tím, aby v budoucí ústavě bylo zakotveno hospodářské zřízení opírající se o provedenou pozemkovou reformu a znárodnění základních článků národního hospodářství při zákonném zajištění soukromé iniciativy a 3. zda souhlasí se západními hranicemi polského státu na Baltu, Odře a Nise jako s hranicemi trvalými.

Při hlasování, které bylo provedeno na celém území státu, odpověděla obrovská většina polských občanů kladně na položené otázky a manifestačně tak schválila politickou linii uplatňovanou Polskou dělnickou stranou. Ještě přesvědčivějšího vítězství dosáhl blok demokratických politických stran, vedený Polskou dělnickou stranou, ve volbách do Sejmu v lednu 1947. Porážka opozice a útěk významného představitele opoziční Polské lidové strany Mikolajczyka a jeho spolupracovníků po prohraných volbách za hranice, urychlily krizi v opozičních stranách, které provedly očistu svých řad od reakčních elementů a navázaly úzkou spolupráci s Polskou dělnickou stranou. Další posílení posic dělnické třídy bylo dosaženo sloučením Polské dělnické strany a Polské socialistické strany na společném sjezdu v prosinci 1948 v jednotnou Polskou sjednocenou dělnickou stranu opírající se při své činnosti o ideologii marxismu-leninismu.

Revoluce v Polsku vstoupila do své druhé etapy, přerostla v revoluci socialistickou a otevřela cestu k dalším socialistickým změnám v ekonomice, zejména k plánovanému hospodářství a k přestavbě státního aparátu na důsledně demokratických principech. Úspěšná obnova hospodářského života provedená v průběhu tříletého plánu v letech 1947—1949 umožnila nástup k vybudování základů socialismu.

Změna situace vyžadovala urychleného provedení alespoň částečné novelizace ústavy z roku 1921, dříve ještě než mohla být přijata ústava nová. Dne 4. 2. 1947 byl přijat ústavní zákon o volbě prezidenta republiky (Dz. U. částka 9, č. 43), 19. 2. 1947 ústavní zákon o organizaci a pravomoci nejvyšších orgánů Polské republiky (Dz. U. částka 18, č. 71), který je nazýván Malou ústavou, a konečně dne 22. 2. 1947 vydává Ústavodárný sejm Deklaraci o uskutečňování práv a svobod občanských.

17. Pro soudnictví měl význam zejména ústavní zákon o organizaci a pravomoci nejvyšších orgánů Polské republiky. Důležitou směrnicí pro rozvoj soudnictví obsahoval čl. 25 odst. 1 tohoto ústavního zákona, podle níž měl být zvláštními zákony určen způsob, jakým bude převzat výkon veškerého soudnictví obecnými soudy. Tím byl položen základ pro postupné omezení jurisdikce vojenských soudů zejména ve vztahu k civilním osobám.

18. Významným podnětem k další demokratizaci státního aparátu bylo usnesení I. sjezdu Polské sjednocené dělnické strany z 18. 12. 1948, které zdůraz-

¹⁾ Zákonodárný orgán podle ústavy z r. 1921 měl dvě komory: sejm a senát.

nílo nutnost stále širší a aktivnější účasti mas v řízení státu. Ve vztahu k justičním orgánům uložil sjezd straně věnovat větší pozornost využití pokrokových dělníků a rolníků v soudních orgánech. Požadoval také, aby přisedící a soudci občanských soudů skládali účty ze své činnosti a aby pracující masy byly zabezpečeny před byrokratismem těchto orgánů.¹⁾

Účast lidu na výkonu soudnictví byla uskutečňována zejména stále širším zapojením pracujících do funkcí soudců z lidu.

Podstatné rozšíření účasti soudců z lidu na trestním soudnictví přinesla novela k trestnímu řádu, vyhlášená jako zákon z 27. 4. 1949 (Dz. U. částka 32, č. 238).

Novela zajistila účast lidu ve všech trestních věcech projednávaných, a rozhodovaných v první stolici u obvodových a apelačních soudů. Rozhodování bylo svěřeno tříčlenným senátům složeným ze soudce, který předsedal a dvou soudců z lidu. U soudů městských rozhodoval i nadále jediný soudce.

Novela kromě toho sjednotila řízení před obecnými soudy a zavedla u nich zásadu dvou instancí při rozhodování všech trestních věcí.

19. Mění se třídní struktura polské společnosti jako důsledek socialistických přeměn a rozhodující podíl dělnické třídy a pracujícího rolnictva na státní moci však vyžadoval, aby příslušníkům pracujících tříd bylo umožněno podílet se v rozsahu odpovídajícím těmto změnám na výkonu soudnictví nejen ve funkci soudců z lidu, ale i ve funkcích soudců z povolání, a to tím spíše, že personální obsazení soudů bylo v této době v jasném rozporu s uvedenými požadavky. Většina převzatých soudců, pracujících u obecných soudů, byla svým postavením ve společnosti, třídním původem i svými názory spjata s bývalými vykořisťovatelskými třídami a bylo zapotřebí dlouhodobé převýchovy, aby byla oproštěna od buržoazní ideologie. Zásadní změny nebylo možno pro nejbližší léta očekávat ani od nových absolventů právnických fakult vzhledem k reakčním politickým názorům velké části učitelů právnických fakult, kteří své názory přenášeli i na studenty. Nové úkoly svěřované justici a narůstající kontrarevoluční činnost reakce v tomto období pak vyžadovaly urychleného doplnění justičního aparátu novými pracovníky ochotnými a schopnými důsledně prosazovat politiku lidové demokracie i v justici. Proto byly v Polsku zřizovány právnické školy (6—8 měsíční, později roční a dvouleté), zaměřené hlavně na výchovu trestních soudců a prokurátorů.¹⁾

Absolventům právnických škol, převážně z řad dělníků a rolníků, bylo umožněno zaujmout funkce soudců a prokurátorů dříve než nabyli plného vysokoškolského právnického vzdělání, které mohli získat i při výkonu svého zaměstnání po zřízení dálkového studia na vyšší právnické škole ve Varšavě

¹⁾ Bolesław Bierut: O straně, SNPL, Praha 1953, str. 151.

¹⁾ Dr. E. Merc: Právnické školy. Překlad č. 154 min. sprav. z časopisu Demokratyczny przegląd prawniczy č. 3, roč. 1949, str. 6—8.

nařízením ministra spravedlnosti z 18. 7. 1950 (Dz. U. částka 30, č. 278) a později i na právnických fakultách.

20. Úspěchy dosažené ve výstavbě základů socialismu vyžadovaly i zásadnějších změn v organizační struktuře soudů.

Dosavadní využívání starých organizačních forem a jejich naplňování novým socialistickým obsahem stalo se již neúnosným. Nový obsah justiční činnosti se projevoval natolik intenzivně, že si vynucoval rozbití starých forem, které se staly postupem doby brzdou dalšího rozvoje a vytvoření nové organizace soudů, která by byla v souladu s dosaženou etapou vývoje. Bylo zejména nutné důsledně demokratické principy organizace a činnosti uplatněné dosud jen v trestním soudnictví (účast lidu, dvouinstančnost) rozšířit i na úsek soudnictví ve věcech občanskoprávních, prohloubit demokratizaci justice na obou úsecích rozšířením zásady kolegiálního rozhodování a přizpůsobit územní organizaci soudů územně administrativnímu rozdělení země.

Přestavba obecných soudů byla uskutečněna zákonem z 20. 7. 1950 (Dz. U. částka 38, č. 347).

Z legislativního hlediska byl zákon o změně předpisů o organizaci obecných soudů jen novelizací nařízení presidenta republiky ze 6. února 1928, jež zůstalo i nadále v platnosti, ve skutečnosti však šlo o kvalitativní změny, které znamenaly přestavbu soustavy obecných soudů již na socialistických principech.

Celá soustava obecných soudů byla přetvořena na soustavu dvouinstanční. Účast laického živlu, omezená dosud na věci trestní, byla zajištěna i při rozhodování věcí občanskoprávních v první stolici.

Dosavadní dočasná suspenze požadavku vysokoškolského právnického vzdělání, čekatelské praxe a soudcovské zkoušky (vyhlášená dekretem z 22. 1. 1946 — Dz. U. částka 4, č. 33) byla změněna v opatření trvalé.

V souvislosti s vybudováním dvouinstanční soudní soustavy bylo nutno nově upravit i věcnou příslušnost jednotlivých jejich článků. Na úseku trestního soudnictví byly změny provedeny novelizací trestního řádu zákonem z 20. 7. 1950 (Dz. U. částka 38, č. 349).

Zajištěním účasti soudců z lidu při rozhodování všech občanskoprávních věcí se stala zbytečnou existence samostatných pracovních soudů, které byly proto zrušeny zákonem z 26. 10. 1950 (Dz. U. částka 49, č. 446). Jejich agenda byla přenesena na soudy obecné.

21. Právním základem pro další přestavbu soudů na demokratických principech se stala nová ústava z r. 1952 (čl. 46—53).

Ústava povýšila princip účasti lidu na výkonu soudnictví na princip ústavní a vyhlásila také zásadu volitelnosti soudců a soudců z lidu u obecných soudů.

22. Vedle nesporných úspěchů, kterých dosáhl polský lid v období 1949 až 1954 v přestavbě soudů na demokratických principech, projevil se v tomto období zejména v činnosti vojenských soudů a vojenské prokuratury a v čin-

nosti orgánů veřejné bezpečnosti některé závady a nedostatky vyúsťující v přímé porušení zákonnosti.

Kořeny těchto zjevů tkvěly v uplatňování nesprávné teze o neustále se zostřujícím třídním boji a v přebujelém kultu osobnosti.

Po odhalení uvedených nedostatků na III. plénu Polské sjednocené strany v r. 1955 došlo k široké diskusi, podnícené i usneseními XX. sjezdu KSSS a VIII. pléna ÚV PSDS z října 1956. Polská sjednocená dělnická strana ostře odsoudila všechny nesprávné metody v činnosti státního aparátu, dala podnět k jejich odstranění a k odstranění jejich příčin, k rehabilitaci osob nevinně odsouzených a k potrestání viníků. Na úseku justice byla učiněna opatření směřující k omezení pravomoci vojenských soudů ve vztahu k civilním osobám zákonem z 5. 4. 1955 (Dz. U. částka 15, č. 83) a tím k upevnění autority obecných soudů, k zajištění soudcovské nezávislosti a k důslednému zajištění obviněnému práva na obhajobu. Autorita obecných soudů byla posílena také zrušením Speciální komise pro stíhání trestných činů hospodářských (dekretem z 23. prosince 1954).

V zájmu zkvalitnění úrovně soudcovského rozhodování byly zákonem z 29. 5. 1957 (Dz. U. částka 31, č. 133) nově upraveny podmínky pro nabytí způsobilosti stát se soudcem a soudcem z lidu (zejména zvýšením věkové hranice pro soudce i soudce z lidu na 26 let, pro soudce obnovena soudcovská zkouška, znovu stanoven požadavek dokončeného univerzitního právnického vzdělání, nově upravena čekatelská praxe a asesura aj.).

Pro činnost soudů měly význam i změny provedené v roce 1958 v soudních řádech zákonem z 28. 3. 1958 (Dz. U. částka 18, č. 75), o změně předpisů upravujících řízení ve věcech civilních a zákonem z 28. 3. 1958 (Dz. U. částka 18, č. 76), o změně předpisů trestního řízení. Uvedené právní akty rozšířily působnost okresních soudů tím, že na ně přenesly část agendy rozhodované dosud soudy vojvodskými. Cílem tu bylo kromě jiného i zmenšení agendy Nejvyššího soudu jako soudu druhé stolice.

IV.

PLATNÝ STAV

1. Úkoly soudů

23. Úkoly polských soudů jsou v hrubých rysech vyjádřeny přímo v ústavě, která tak zdůraznila jejich změněný třídní charakter. Podle čl. 48 ústavy jsou soudy strážci zřízení Lidové republiky polské, chrání vymoženosti polského pracujícího lidu, střeží lidovou zákonnost, společenského vlastnictví a práva občanů a trestají pachatele trestných činů.

Podrobnější rozvedení těchto obecně formulovaných úkolů obsahují pro obecné soudy čl. 2 a 3 zákona z 20. 7. 1950 o organizaci obecných soudů a pro

soudy vojenské čl. 1 dekretu Polského výboru národního osvobození z 23. 9. 1944 o organizaci vojenských soudů a vojenské prokuratury.

Čl. 2 a 3 zákona o org. ob. soudů ukládají soudům chránit lidově demokratické zřízení a jeho vývoj směrem k socialismu, chránit společenský majetek, práva a zájmy státních institucí, družstev, státních a družstevních podniků a společenských organizací, chránit osobní a majetková práva a zájmy občanů zaručená lidovým právním řádem.

Soudy jsou povinny veškerou činností vychovávat občany v duchu oddanosti a věrnosti lidovému Polsku, k zachovávání zásad lidové zákonnosti, k pracovní kázni a k péči o společenský majetek.

Vojenským soudům se ukládá za povinnost stát na stráží práva, kázně, hospodárnosti a vojenského pořádku, cti a důstojnosti vojáka, dbát o jeho výchovu v duchu lásky k vlasti, věrnosti k vojenské přísaze a poctivého a svědomitého výkonu vojenských a občanských povinností.

Významné úkoly pro polskou justici vyplývají z usnesení III. sjezdu strany, jímž byl schválen program dalšího rozvoje socialistického hospodářství, obsažený ve směrnících hospodářského plánu na léta 1961—1965 a ve směrnících o politice strany na vesnici. Zvýšená pozornost je věnována socialistickým přeměnám na vesnici, které zaostávají za socialistickou přestavbou v průmyslu a velkoobchodě.

Podle zprávy ÚV PSDS III. sjezdu strany (březen 1959) byla již v Polsku likvidována velká statkářská hospodářství, v socialistickém sektoru (státní statky a hospodářství družstevní) bylo však jen 15 % půdy; z toho 12 % obdělávají státní statky, ostatní půdu obdělávají individuálně hospodařící rolníci.¹⁾ Před polskou justici stojí velký úkol napomáhat v rámci svých možností rychlejším přechodu polské vesnice k socialistickému výrobnímu způsobu.

Postupně se zvyšující rozsah majetku v socialistickém vlastnictví vyžaduje zvýšenou ochranu tohoto majetku ze strany soudu. Boj s trestnými činy hospodářskými, boj za zvýšení ochrany majetku v socialistickém vlastnictví, zejména majetku národních podniků, a za lepší poměr občanů k tomuto majetku je nejvýznamnějším úkolem polských soudů a celé polské veřejnosti v současné době.²⁾ Rozkrádání, zpronevěry a jiné zneužívání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví způsobuje polskému hospodářství velmi vážné škody, brzdí rozvoj národního hospodářství, zvyšování produktivity práce a životní úroveň polského lidu. O jak významný úkol jde, je patrné z faktu, že hospodářské trestné činy tvoří asi 40 % všech trestných činů rozhodovaných polskými soudy.³⁾ Polským soudům je vytýkáno, že svou činností poskytují daleko účinnější ochranu majetku v soukromém vlastnictví než majetku ve

¹⁾ Tribuna Ludu, 11. 3. 1959, str. 5.

²⁾ Marian Rybicki, ministr spravedlnosti: Sprawy dziś najważniejsze; Prawo i życie č. 3/1959. Marian Rybicki: V obronie mienia społecznego; Prawo i życie č. 7, 1959.

³⁾ Sylwester Żawadzki: Prawnicy w obliczu Zjazdu, Prawo i życie č. 3, 1959.

vlastnictví socialistickém.⁴⁾ Výtky netřídního postoje soudů byly obsaženy i v usneseních III. sjezdu PSDS.

„Boj o upevnění socialistické spravedlnosti a zákonnosti vyžaduje rovněž energicky porazit ničím neodůvodněný liberalismus, který se projevuje v tom, že se činnost proti lidovému státu bere na lehkou váhu, v tom, že některé soudní orgány nepřihlížejí k třídním zásadám při výměře trestu a konečně v tolerantním chápání zneužívání moci a rozkrádání společného majetku. Ochrana společného majetku si vyžaduje použít ostřejších prostředků.“¹⁾

V zájmu zvýšení účinnosti boje s trestnými činy proti majetku v socialistickém vlastnictví byly provedeny příslušné změny i v hmotněprávních předpisech. Zákonem z 21. 1. 1958 (Dz. U. částka 4, č. 11) byly zvýšeny tresty na svobodě zejména u trestných činů, jimiž byla způsobena značná škoda na majetku v socialistickém vlastnictví a u některých hospodářských trestných činů byl zaveden obligatorně vedlejší trest propadnutí majetku v celku nebo z části.

Významným úkolem polských soudů je také boj s alkoholismem, pod jehož vlivem je v Polsku páčáno více než polovina trestných činů.²⁾

Na úseku výchovy a převýchovy občanů je to zejména boj o respektování zákonů a zásad socialistického soužití všemi občany, o dodržení státní disciplíny, k němuž mobilisuje PSDS celé veřejné mínění.³⁾

2. Zásady organizace a činnosti

Lidovost soudů

24. Z vývoje polských soudů od r. 1944 je patrné, že účast lidu jako charakteristický rys lidovosti v rozhodování polských soudů byla zaváděna postupně, a to nejprve v trestních věcech. U *vojenských soudů* byla účast lidu na rozhodování zavedena již dekretem Polského výboru národního osvobození z 23. 9. 1944 o organizaci vojenských soudů a vojenské prokuratury (čl. 18). Podle této dosud platné úpravy rozhodují vojenské soudy jako soudy první stolice v senátech složených z předsedy a dvou soudců z lidu. Důsledné uskutečnění zásady účasti lidu u *obecných soudů* při rozhodování trestních i občanskoprávních věcí přinesl zákon z 20. 7. 1950 o změně předpisů o organizaci obecných soudů,

⁴⁾ Viz projev ministra spravedlnosti M. Rybického na III. sjezdu PSDS; Tribuna Ludu, 19. března 1959.

¹⁾ Usnesení III. sjezdu Polské sjednocené dělnické strany o základních úkolech politiky strany — viz publikaci III. sjezd Polské sjednocené dělnické strany, ČTK, Praha 1959, str. 62.

²⁾ Referát Jerzy Jodłowského na V. sjezdu Sdružení polských právníků; Prawo i Życie č. 11, 1959.

³⁾ Usnesení III. sjezdu Polské sjednocené dělnické strany o základních úkolech politiky strany — viz publikace III. sjezd Polské sjednocené dělnické strany, ČTK, Praha 1959, str. 62.

který stanovil v čl. 7, § 1, že soud první stolice rozhoduje ve sboru složeném z jednoho soudce z povolání jako předsedy a dvou soudců z lidu, pokud zákon nestanoví něco jiného.

Omezení účasti soudců z lidu u polských soudů jen na rozhodování v prvé stolici je odůvodněno povahou opravných prostředků v trestním i občansko-právním řízení. Platný polský občanský soudní řád z r. 1932 a trestní řád z r. 1928, oba ve znění pozdějších novel, přijaly zásadu revize, při níž revizní soud zásadně nerozhoduje meritorně, ale kontroluje rozhodnutí soudu první stolice z hlediska zákonnosti, a buď je ruší a vrací k novému projednání, nebo potvrzuje. Revizní soud neprovádí také nové důkazy a pokud výjimečně rozhoduje ve věci, opírá se při rozhodování o skutkový materiál shromážděný soudem první stolice a je vázán skutkovým stavem zjištěným v napadeném rozhodnutí tohoto soudu (čl. 389 tr. ř. čl. 386 o. s. ř.). Při takové úpravě opravných prostředků není účast soudců z lidu v druhé stolici, která se zabývá převážně otázkami právními, nutná.

Zásadu účasti lidu na výkonu soudnictví vyhlásila i ústava z r. 1952. Podle článku 49 ústavy projednávání věcí u soudů a rozhodování děje se za účasti soudců z lidu s výjimkou případů stanovených v zákoně. Ústava tu vyhlašuje princip účasti lidu na výkonu soudnictví u všech soudů, bez rozdílu zda jde o soudy obecné či zvláštní.

Soudci z lidu obecných i vojenských soudů jsou při projednávání i rozhodování věcí rovni se soudci z povolání.

Některé nedostatky, které se projevíly v činnosti polských soudů v období 1949—1954, daly podnět k diskusi v polském odborném tisku o činnosti soudců z lidu v polském soudnictví. Soudcům z lidu byla vytýkána nedochvilnost v docházce na soudní zasedání, případně i nedostavení se k soudu, způsobující ztrátu času pro soudce, ostatní zaměstnance soudu, advokáty a účastníky řízení a zvýšení soudních nákladů. Soudcům z lidu bylo dále vytýkáno, že se při projednávání a rozhodování věcí chovají buď zcela pasívně a přenechávají rozhodování soudci, takže rozhodování kolegiální se mění v rozhodování jednou osobou, nebo že podávají nepřijatelné návrhy co do viny i výše trestu, které vybočují z mezí právních předpisů. Sami soudci z lidu prý považují svou funkci za nutné zlo, které jim nepřináší žádný prospěch, ale odtrhuje je od normálních úkolů výrobních. V diskusi se pochybovalo o tom, zda lze tyto nedostatky překonat školením soudců z lidu v právu, které prý by bylo v rozporu s hlavním cílem, sledovaným zapojováním soudců z lidu do soudcovské činnosti, tj. vnášet do rozhodování životní zkušenosti a ne odborné znalosti. Kritizovalo se i tvrzení, že soudci z lidu tvoří spojení mezi soudem a lidovými masami, že brání zkosťnatění a zbyrokratizování soudů. Podle názoru některých kritiků nemůže vzniknout obava ze zbyrokratizování soudců, i když by se na jejich činnosti nepodíleli soudci z lidu, když funkci soudců vykonávají občané pověřeni lidovou mocí, opírající se ve své činnosti o lidové právní předpisy a spo-

jení prostřednictvím svého pracoviště a společenských organizací s lidovými masami.

Kritika nedostatků v činnosti soudců z lidu, které se v Polsku nepochybně vyskytovaly a vyplývaly z nedostatku zkušeností, popřípadě z nesprávného výběru soudců z lidu a nebyly tedy zásadního rázu, vyústila u některých kritiků v napadání samotné instituce účasti lidu na výkonu soudnictví a v revizionistické návrhy na její odstranění.¹⁾

Zásada účasti lidu na výkonu soudnictví, jako jeden z podstatných rysů socialistického soudnictví a významný projev socialistického demokratismu, zůstala i po této diskusi nedotčena jako zásada ústavní. Došlo však k značnému omezení rozsahu obligatorní účasti soudců z lidu při rozhodování trestních i občanskoprávních věcí.

Uvedené změny byly provedeny novelami z 28. 3. 1958 k občanskému soudnímu řádu (Dz. U. částka 18, č. 75) a k trestnímu řádu (Dz. U. částka 18, č. 76).

Omezení účasti lidu na výkonu soudnictví bylo zmíněnými předpisy provedeno v těchto směrech:

a) Předseda okresního i vojvodského soudu může s ohledem na zvláštní obtížnost věci nařídit v trestních i občanskoprávních věcech (sporné řízení), aby věc byla rozhodována bez účasti soudců z lidu v senátě složeném ze tří soudců z povolání. (Čl. 3, § 2 zákona z 20. 7. 1950 — Dz. U. částka 38, č. 348 — o změně trestního řádu ve znění novely z 28. 3. 1958, a čl. XLV, § 2 uvozo-
vacích předpisů k občanskému soudnímu řádu z 29. 11. 1930 — Dz. U. částka 83, č. 652 — ve znění čl. 2, č. 5 zákona z 20. 7. 1950 — Dz. U. částka 38, č. 349.)

b) U okresních soudů se neúčastní soudci z lidu při projednávání a rozhodování, jde-li o trestní věci vyřizované *v řízení zjednodušeném*. Zde rozhoduje jediný soudce. Jde zejména o trestné činy, na které zákon ukládá trest odnětí svobody do dvou let, nebo peněžitý trest nebo oba tyto tresty a o další trestné činy uvedené v čl. 5 zákona z 20. 7. 1950 o změně trestního řádu ve znění novely z 28. 3. 1958.

Předseda okresního soudu může však nařídit projednávání jednotlivé věci i v řízení zjednodušeném s účastí soudců z lidu, považuje-li to vzhledem k okolnostem případu za vhodné. Soud pak rozhoduje v pravidelném prvoinstančním složení (soudce z povolání jako předseda a dva soudci z lidu).

c) V občanskoprávních věcech v tzv. řízení sporném²⁾ může předseda okresního soudu vyloučit účast soudců z lidu na projednávání a rozhodování každé věci náležející do působnosti tohoto soudu tím, že věc přikáže jedinému

¹⁾ Viz např. Nowe prawo č. 7—8, 1957 — články: O ławnikach-krytycznie (str. 134—137), Utrzymać czy zlikwidować? (str. 132—134).

²⁾ Polská právní úprava rozeznává v řízení ve věcech občanskoprávních řízení sporné, upravené občanským soudním řádem, a řízení nesporné, upravené kodexem nesporného řízení.

soudci z povolání. Nemůže tak učinit jedině ve sporech z poměrů rodinných a pracovních (čl. XLV. uvozovacích předpisů k občanskému soudnímu řádu ve znění čl. 2 novely z 28. 3. 1958). Obligatorní účast soudců z lidu se tedy omezuje jen na věci vyplývající z rodinných a pracovních vztahů.

d) V nesporném řízení se soudci z lidu účastní na projednávání a rozhodování věcí jen v nečetných případech výslovně uvedených v kodexu nesporného řízení. Jinak rozhoduje jediný soudce. Ale i v případech, v nichž okresní soudy rozhodují s účastí soudců z lidu, může předseda soudu, obdobně jako v řízení sporném, nařídit, aby věc byla rozhodnuta jediným soudcem. Nemůže tak učinit jen ve věcech vyplývajících z rodinných vztahů.

Uvedené omezení účasti lidu na výkonu polského soudnictví není v polské právní teorii hodnoceno jednotně. Autoři učebnice státního práva¹⁾ vyslovují názor, že nová úprava je sice v souladu se zněním ústavy, která stanoví, že na rozhodování soudů se podílejí soudci z lidu, pokud zákon nestanoví něco jiného, ale že je v rozporu s duchem ústavy. Naproti tomu v učebnici organizace soudnictví²⁾ je hájen názor, že omezení účasti lidu provedené v r. 1958 je správné, neboť prý odstranilo jen nepříznivé důsledky příliš široké účasti lidu, zejména zdoluhavost a nákladnost řízení, a formálnost účasti lidu v těch občanskoprávních věcech, jejichž rozhodování předpokládá určité speciální znalosti.

Názor vyslovený autorem učebnice organizace soudnictví a zejména jeho odůvodnění nelze považovat za správné. Ve všech zemích lidové demokracie je účast lidu na výkonu soudnictví jedním z nejvýznamnějších ústavních principů, vyplývajících přímo z podstaty socialistického státu. Proto tak dalekosáhlé omezení účasti lidu na výkonu soudnictví, které nemá obdoby v ostatních zemích socialistického tábora, je třeba hodnotit jako odporující obecným zásadám, na nichž je vybudováno socialistické soudnictví. Nedemokratické je zejména ustanovení, dávající oprávnění předsedům okresních a vojvodských soudů určovat, v kterých věcech se lid účastní na rozhodování soudů.

25. S účastí lidu na výkonu soudnictví je velmi úzce spjata *zásada sborového (kolegiálního) rozhodování*. Pro obecné soudy je vyjádřena v čl. 7, § 1 zákona o org. obecných soudů, pro vojenské soudy v čl. 18 dekretu z 23. 9. 1944 o organizaci vojenských soudů a vojenské prokuratury. Senáty jsou zpravidla tříčlenné. Předseda vojvodského soudu může v jednotlivých případech nařídit, aby v řízení o trestných činech, na které zákon ukládá trest smrti, rozhodoval vojvodský soud v senátě složeném ze dvou soudců z povolání a ze tří soudců z lidu.¹⁾ U Nejvyššího soudu, při řešení právní otázky vzbuzující pochybnost,

¹⁾ Burda-Klimowiecki: Prawo państwowe, Warszawa 1958, str. 489.

²⁾ Stanisław Włodyka: Organizacja sądownictwa, str. 193, 194.

¹⁾ V tomto složení rozhodoval v r. 1959 varšavský vojvodský soud trestní věc bývalého velitele koncentračního tábora v Gusenu, Ericha Kocha.

působí senáty sedmičlenné a v případech zákonem stanovených celá komora nebo plenární shromáždění všech soudců Nejvyššího soudu.

Jediný soudce rozhoduje u okresního soudu zejména o trestných činech projednávaných v řízení zjednodušeném a v těch sporných věcech občansko-právních, u nichž to v mezích své pravomoci nařídí předseda okresního soudu. V nesporném řízení u okresního soudu rozhoduje zpravidla jediný soudce.

U vojvodského soudu mohou být jediným soudcem rozhodovány opravné prostředky (revize), podané do rozhodnutí okresních soudů v trestních věcech, vydaných v zjednodušeném řízení, jestliže to nařídí předseda vojvodského soudu (čl. 4 zákona z 20. 7. 1950 o změně trestního řádu ve znění čl. 2 novely z 28. 3. 1958).

26. Lidovost v činnosti polských soudů se projevuje i v postupném zjednodušování řízení a odstraňování zbytečného formalismu, který byl charakteristickým pro soudní řízení buržoazně statkářského Polska.

Volitelnost soudců a soudců z lidu

27. Zásada volitelnosti soudců a soudců z lidu je obecně formulována jako ústavní zásada v čl. 50 odst. 1 ústavy z r. 1952. Obecná formulace prvního odstavce čl. 50 je zúžena ustanovením čtvrtého odstavce téhož článku, podle něhož soudci zvláštních soudů jsou jmenováni. Vztahuje se tedy zásada volitelnosti soudců jen na soudce obecných soudů. Konkrétnější ustanovení o volbě obsahuje ústava jen ohledně soudců Nejvyššího soudu, kteří podle odst. 2, čl. 50 jsou voleni Státní radou na dobu 5 let. Bližší určení způsobu voleb a délky funkčního období soudců a soudců z lidu okresních a vojvodských soudů je ponecháno zvláštnímu zákonu. Úprava volby soudců okresních a vojvodských soudů nebyla dosud provedena, a platí proto o jejich ustanovování i nadále příslušné předpisy zákona o organizaci soudů (viz předpisy o soudcích a soudcích z lidu pod č. 36).

V souvislosti s diskusí o otázkách zákonnosti a o úpravě soudnictví, která probíhá na stránkách polského tisku, zejména právníckého, od roku 1956 je velmi živě diskutována problematika volby soudců a soudců z lidu. V průběhu diskuse byly vyjádřeny i názory, požadující odstranění zásady volitelnosti soudců, provedení příslušných změn polské ústavy a nahrazení zásady volitelnosti zásadou jmenování na neomezený časový úsek.¹⁾

Mezi stoupenci zásady volitelnosti, kteří volají po uvedení v život čl. 50 ústavy, jsou různé názory na to, kdo má volit soudce okresních a vojvodských soudů.²⁾ K této otázce zaujal stanovisko ministr spravedlnosti Marian Ry-

¹⁾ Viz např. *Tadeusz Grabowski*: Nowoobrony sejm i reforma sądownictwa powszechnego, *Prawo i życie* č. 3, 1957.

²⁾ Viz např. *Auscaler*: Sędziowie muszą być wybierani; *Prawo i życie* č. 3/1956, který je pro přímou volbu lidem, S. G. Kto ma wybierać sędziów? *Prawo i życie* č. 3/1956, doporučující svěřit volbu všech soudců Státní radě.

bicki,¹⁾ který vyslovil názor, že v dnešní etapě jedinou příslušnou instancí, jež je povolána volit polské soudce, může být Státní rada, „ježto volba soudce, ke které dochází v takové úrovni, ho činí nezávislým na eventuálních nežádoucích místních vlivech a nátlaku a zvyšuje jeho autoritu“.

Pokud jde o soudce z lidu u obecných soudů, způsob jejich volby je upraven v zákoně o organizaci obecných soudů (čl. 7) ve znění zákona z 29. 5. 1957 a v nařízení rady ministrů z 15. 11. 1950 (Dz. U. částka 52, č. 481) o způsobu volby a odvolávání soudců z lidu okresních a vojvodských soudů a o jejich povolávání k soudním zasedáním.

Za soudce z lidu může být povolán každý státní občan, který dosáhl 26 roků, je bezúhonného charakteru a plně požívá občanských práv. Při výběru soudců z lidu má být dávána přednost kandidátům z řad dělníků, drobných a středních rolníků a rolníků družstevních.

Za soudce z lidu nemohou být zvoleny osoby, které pracují v obecném soudnictví a soudnictví pojišťovacím, dále advokáti, advokátní čekatelé, lékaři pracující na plný úvazek ve střediscích, vojáci z povolání a vojáci konající základní vojenskou službu a funkcionáři veřejné bezpečnosti.

Funkční období je dvouleté.²⁾

Počty soudců z lidu, kteří mají být zvoleni pro okresní a vojvodské soudy, určují předsedové těchto soudů s přihlédnutím k rozsáhlosti agendy projednávané s účastí soudců z lidu a k místu, v němž se má zasedání soudu konat (pobočky a úřední dny).

Od voleb provedených v roce 1956 se ustálila praxe, že kandidáti na funkci soudců z lidu jsou navrhováni přímo na shromážděních osazenstva výrobních podniků, úřadů a kanceláří, výrobních družstev a na shromáždění občanů na vesnici.³⁾ Na shromážděních referují zpravidla soudci příslušného okresního soudu, prokurátoři, případně i soudci z lidu zvolení na předchozí funkční období. Je doporučována i účast soudců z lidu, vykonávajících dosud svou funkci, zejména jejich účast v diskusi o práci soudců z lidu. Volební shromáždění navrhuje soudce z lidu pro okresní i pro vojvodské soudy. Táž osoba nemůže být současně navržena pro funkci soudce z lidu u obou soudů. Na základě předložených návrhů zpracují presidia okresních národních rad a presidia vojvodských národních rad⁴⁾ seznamy kandidátů na funkce soudce z lidu pro příslušné soudy. Presidia sama mohou zapsat do seznamu kandidátů další osoby, které považují za vhodné, i když nebyly navrženy na volebním shromáždění. Do seznamu pro soudy okresní mají být pokud možno zařazovány osoby, které bydlí v sídle okresního soudu nebo v sousedních obcích, do seznamu pro voj-

¹⁾ Tribuna Ludu, 13. I. 1959, str. 4.

²⁾ Poprvé byly volby soudců z lidu podle nařízení rady ministrů z r. 1950 provedeny na léta 1951—52.

³⁾ Viktor Kleniewski: V przededniu pазdziernikowych wyborów ławników na lata 1959/1960. Ławnik ludowy č. 9/1958.

⁴⁾ Presidia jsou výkonnými orgány národních rad.

vodské soudy pak osoby, které bydlí v sídle vojvodského soudu nebo v nejbližších okresech s dobrým spojením se sídlem vojvodského soudu.

Presidia vojvodských rad vyrozumívají presidia rad okresních o tom, kdo byl z obvodu působnosti příslušné okresní rady zapsán do seznamu kandidátů pro vojvodský soud. Presidia okresních národních rad vyrozumí o zapsání do seznamu (pro soud okresní i vojvodský) všechny osoby v seznamu uvedené, pokud bydlí na území tohoto okresu. Osoba zapsaná do seznamu kandidátů může požádat o škrtnutí ze seznamu, jestliže její zdravotní stav jí neumožňuje plnit povinnosti soudce z lidu nebo mluví-li pro škrtnutí vážný zájem veřejný nebo konečně když vykonávala funkci soudce z lidu v minulém funkčním období. O žádostech rozhodují presidia příslušných národních rad (okresní nebo vojvodské).

Po definitivní úpravě seznamů kandidátů předloží presidia národních rad tyto seznamy příslušným národním radám k provedení vlastní volby na veřejném zasedání národních rad. Seznamy zvolených soudců z lidu jsou zasílány předsedům těchto soudů, u nichž soudci z lidu budou vykonávat svou funkci.¹⁾

Národní rada, která provedla volbu, může také na odůvodněný návrh předsedy příslušného soudu soudce z lidu z funkce odvolat. O odvolání musí být ihned vyrozuměn odvolaný soudce z lidu a předseda soudu, u něhož soudce konal svou funkci.

Soudce z lidu pro *vojenské soudy* ustanovuje k návrhu předsedy soudu velitel jednotky, při níž je vojenský soud zřízen. Soudci z lidu ustanovení pro projednávání a rozhodování konkrétního případu musí mít alespoň takovou hodnost jako má obžalovaný (čl. 18 dekretu z 23. 9. 1944 o organizaci voj. soudů a voj. prokuratury).

Zásada nezávislosti soudců a soudců z lidu

28. Ústava z r. 1952 stanoví, že soudci jsou nezávislí a podléhají pouze zákonům (čl. 52). Obdobně formuluje soudcovskou nezávislost i čl. 54 zákona o organizaci obecných soudů a čl. 51 dekretu Polského výboru národního osvobození o organizaci vojenských soudů a vojenské prokuratury. Ve všech těchto předpisech se mluví pouze o soudcích resp. o důstojnících a generálech vojenské justice, ale stejně nezávislé postavení při projednávání trestních i občanskoprávních věcí mají i soudci z lidu. Zcela jasně to vyjadřuje čl. 16, § 2 tr. ř. ve znění novely z 28. 3. 1958, podle něhož se předpisy, upravující

¹⁾ Ve volbách na funkční období 1959—1960 bylo zvoleno v Polsku 46.440 soudců z lidu. Z toho počtu bylo 39.729 zvoleno pro soudy okresní a 6.711 pro soudy vojvodské. Co do třídního původu bylo 25,4 % z řad dělníků, 11,3 % z řad rolníků, 52,8 % z řad pracujících inteligence, z ostatních vrstev 10,5 %. Z celkového počtu soudců z lidu bylo 32 % zvoleno opět. Wiktor Kleniewski: Ławnicy lepsi niż byli; Prawo i życie č. 4/1959.

postavení soudců při rozhodování v hlavním líčení, vztahují i na soudce z lidu.

K upevnění soudcovské nezávislosti a tím i autority soudů učinila Polská sjednocená dělnická strana od r. 1956 řadu konkrétních opatření legislativních i jiných.

V souvislosti s diskusemi o otázkách zákonnosti objevila se po r. 1956 v polském odborném tisku řada polemických článků zabývajících se problémem soudcovské nezávislosti. Vedle článků hodnotících otázky soudcovské nezávislosti z marxistických hledisek vyskytly se i některé články uplatňující argumenty z arzenálu buržoazní ideologie. Sem patří názory spatřující hlavní záruku soudcovské nezávislosti soudců v jejich jmenování na neomezenou dobu, v nesaditelnosti a nepřeložitelnosti soudců na jiné služební místo, kromě případů výslovně vymezených v zákoně, v automatickém platovém postupu soudců a v soudcovské samosprávě, která by byla oprávněna navrhopvat kandidáty na uvolněná soudcovská místa. Z jakých pozic se tu vychází, je patrné z toho, že se útočí i proti ideologickému školení a jako „nedostižný“ vzor se tu uvádí ruská soudní soustava z r. 1864 platící kdysi na části polského území.¹⁾

Jednotná soudní soustava a rovný soud pro všechny občany

29. Postulát převzetí výkonu veškerého soudnictví obecnými soudy a vytvoření jednotné soudní soustavy byl již vysloven v čl. 25, odst. 1 ústavního zákona z 19. 2. 1947 (v tzv. Malé ústavě). V duchu této směrnice došlo postupně k likvidaci některých zvláštních soudů a soudních orgánů případně k omezení pravomoci zvláštních soudů a přenesení jejich agendy na soudy obecné.

Tento proces vytváření jednotné soudní soustavy, ústící v jediný Nejvyšší soud oprávněný k výkonu dozoru na rozhodovací činnost všech ostatních soudů, není v Polsku ještě ukončen. Soustava obecných soudů v čele s Nejvyšším soudem rozhoduje sice naprosto převažující většinu trestních a občansko-právních věcí, vedle této soustavy však existuje samostatná soustava vojenských soudů v čele s Nejvyšším vojenským soudem.

Jednota polského soudnictví je zajišťována společnými principy organizace soudů a jednotným právním řádem, postupně v Polsku vytvářeným.

Všem občanům je zajištěno rovné postavení před soudem co do práv a povinností, bez ohledu na zaujímané postavení, původ, národnost, jazyk, rasu a náboženské vyznání (viz např. čl. 2 dekretu z 23. 9. 1944 o organizaci voj. soudů a voj. prokuratury). Jedním z projevů tohoto rovnoprávního postavení je i zajištění práva vystupovat před soudem v mateřském jazyku a seznamovat se s materiálem případu pomocí tlumočníka v případě neznalosti polského jazyka, který je jazykem soudním (čl. 12 zák. o org. ob. soudů).

¹⁾ Viz *Tadeusz Grabowski*: Nowoobranany sejm i reforma sądownictwa powszechnego; Prawo i życie č. 3/1957, str. 2.

3. Organizace soudů

30. Organizace polských soudů zahrnuje tyto druhy soudů:

a) *soudy obecné*;

b) *soudy zvláštní*, k nimž v současné době patří jen *soudy vojenské*.

Pro obecné i vojenské soudy platí zásada dvou instancí. Své rozsudky vyhláší soudy jménem Polské republiky (čl. 47 ústavy, čl. 1, § 2 zák. o org. obecných soudů, čl. 3 dekretu o organizaci soudů vojenských).

Soustavu obecných soudů tvoří *soudy okresní*, *soudy vojvodské* a *Nejvyšší soud*.

Územní organizace okresních a vojvodských soudů je v souladu s územní organizací příslušných zastupitelských orgánů (národních rad), a to zpravidla jak co do obvodu působnosti, tak i co do sídla.

Okresní i vojvodské soudy zřizuje a zrušuje nařízením ministr spravedlnosti, který také určuje jejich sídlo a vymezuje obvod jejich působnosti.

Okresní soudy se zřizují pro každý okres a město, které tvoří městský okres, je však možné zřídit společný okresní soud pro území okresu i města tvořícího okres nebo pro sousedící okresy. V městech, které se administrativně dělí na obvody, je možno zřizovat okresní soudy pro každý obvod.

Vojvodské soudy se zřizují pro každé vojvodství a pro každé město vyňaté z vojvodství, lze však vytvářet jeden vojvodský soud pro území vojvodství i města z něho vyňatého (čl. 5 § 1, čl. 4, § 2 a 3 zák. o org. ob. soudů).

Soudy jednají a rozhodují zpravidla ve svém sídle, mohou však vykonávat svou činnost i mimo své sídlo a v případě nutnosti i mimo svůj obvod, je-li to v zájmu soudnictví nebo ušetří-li se tím značně na nákladech (čl. 8 zák. o org. ob. soudů).

Vnitřně se okresní i vojvodské soudy dělí na oddělení, v jejichž čele stojí předseda soudu nebo jeho náměstek, nebo jiný soudce (čl. 45, § 2 zák. o org. ob. soudů).

Aby bylo zamezeno zbytečným časovým i jiným ztrátám u občanů bydlících v místech odlehlých od sídla okresního nebo vojvodského soudu, popřípadě v místech se špatným spojením se sídlem soudu, může ministr spravedlnosti nařízením zřídit mimo sídlo soudu pobočku okresního nebo vojvodského soudu¹⁾ a určit její obvod působnosti a organizaci. Stejným způsobem může ministr pobočku zrušit. Pobočky vojvodských soudů mohou mít i více oddělení (čl. 5 § 2 a 3 zák. o org. ob. soudů).

Ministr spravedlnosti může učinit opatření, aby v odlehlých místech, v nichž by nebylo hospodárné zřizovat pobočky, byly konány stále *úřední dny* okresních a vojvodských soudů (čl. 9 zák. o org. ob. soudů).

U Nejvyššího soudu a u soudů vojvodských působí *plenární shromáždění* a *správní kolegia*.

¹⁾ Pro označení pobočky okresního soudu zákon používá termínu: *wydział zamiejscowy*, pro označení pobočky vojvodského soudu termínu *osrodek zamiejscowy*.

Plenární shromáždění tvoří všichni soudci příslušného soudu. Jeho pravomoc není v zákoně o organizaci soudů obecně vymezena.

Správní kolegium je pětičlenné. Dva členy a dva náhradníky volí ze svého středu vždy na kalendářní rok plenární shromáždění, další dva členy a dva náhradníky ustanovuje předseda příslušného soudu.

Úkolem správního kolegia je vypracovat nejpozději v listopadu rozvrh práce příslušného soudu na příští kalendářní rok. Správní kolegium vojvodského soudu schvaluje i rozsah práce okresních soudů svého obvodu, které mu k prozkoumání a schválení předkládají předsedové těchto soudů.¹⁾ Správní kolegium vykonává i další činnost, svěřenou mu zákonem o organizaci obecných soudů. Tak podle čl. 82 § 2 rozhoduje o tom, zda se soudce smí zúčastnit činnosti v orgánech družstva, a podle čl. 83 § 1 podává svůj názor ministerstvu spravedlnosti, zda se soudce může věnovat vedlejšímu povolání. Správní kolegia vyřizují tedy část agendy orgánů soudní správy.

Okresní soudy

31. Okresní soudy působí jako soudy první stolice v občanskoprávních i trestních věcech v rozsahu vymezeném soudními řády nebo jinými zákony (čl. 14 zák. o org. ob. soudů).

Podle čl. 10 o. s. ř. je okresní soud soudem první stolice s nejširším rozsahem věcné příslušnosti v občanskoprávních věcech, neboť rozhoduje všechny občanskoprávní věci s výjimkou věcí vyhrazených soudům vojvodským.

Obdobně je formulována věcná příslušnost okresních soudů i ve věcech trestních. Podle čl. 15 tr. ř. rozhodují okresní soudy v první stolici ve všech věcech, pokud nejsou zvláštním předpisem přikázány jinému soudu.

Projednávání a rozhodování některých občanskoprávních věcí, které jinak náleží do věcné příslušnosti soudů okresních, je však soustředěno jen u některých okresních soudů. Platí to o sporech o rozvod, jejichž rozhodování bylo novelou k o. s. ř. z 28. 3. 1958 svěřeno jen okresním soudům v sídle soudu vojvodských nebo v sídle pobočky vojvodského soudu. Místní příslušnost okresních soudů rozhodujících o těchto věcech se vztahuje na celý obvod vojvodského soudu nebo jeho pobočky. V téže novele byl ministr spravedlnosti zmocněn svěřit nařízením rozhodování rozvodových sporů v případech zvláště odůvodněných i dalším okresním soudům, které mají sídlo v místech, v nichž dne 20. 6. 1950 působily obvodové soudy, a určit rozsah jejich místní příslušnosti.

Přenesením rozhodování rozvodových sporů, které až do nabytí účinnosti zákona z r. 1958 rozhodovaly soudy vojvodské, na soudy okresní, byla sledo-

¹⁾ Správní kolegia byla u Nejvyššího soudu a u soudů vojvodských zřízena novelou k zákonu o organizaci obecných soudů z r. 1957 (čl. 1 č. 6 novely). U Nejvyššího soudu jde o obnovení instituce, která tu působila (stejně jako u soudů obvodových a apelačních) již podle původního znění nařízení prezidenta rep. z 6. února 1928 (čl. 47—49). Před obnovením správních kolegií plnily jejich dnešní úkoly předsedové soudů.

vána linie vytvoření jednotného soudu první stolice v občanskoprávních věcech. Soustředěním této agendy jen u některých soudů okresních, a to u okresních soudů ve větších městech, kde je zpravidla více soudců s bohatými životními zkušenostmi, chtěl zákon dosáhnout toho, aby rozvodové spory byly svěřovány zvláště kvalitním soudcům.¹⁾

Pro projednávání trestních věcí mladistvých (tj. osob mladších 17 let) jsou u okresních soudů zřizována *oddělení mládeže* (soudy mládeže). Oddělení zřizuje nařízením ministr spravedlnosti, který může svěřit jednomu okresnímu soudu rozhodování trestních věcí mládeže i z obvodů druhých okresních soudů, ležících v obvodu téhož vojvodského soudu.

Vedle rozhodování občanskoprávních a trestních věcí vyřizují okresní soudy i další agendu. Sem náleží agenda pozemkových knih, obchodních a jiných rejstříků, jejichž vedení může ministr spravedlnosti svěřit nařízením některým okresním soudům i pro obvod více okresních soudů. Okresní soudy poskytují rovněž právní pomoc jiným soudům obecným i zvláštním a v případech stanovených zákony i jiným úřadům.

Okresní soudy mohou také rozhodovat jako soudy druhé stolice o opravných prostředcích podaných do rozhodnutí soudů občanských podle dekretu z 22. února 1946 (Dz. U. částka 8, č. 64). Vzhledem k tomu, že občanské soudy v současné době nevyvíjejí žádnou činnost, nemá tato působnost okresního soudu praktického významu.

Okresní soud se skládá z předsedy, jeho náměstků a ostatních soudců.

O tom, v jakém složení jedná okresní soud při rozhodování konkrétních věcí, viz pojednání o zásadě lidovosti pod č. 24.

Vojvodské soudy

32. Vojvodské soudy působí jako soudy první i druhé stolice.

V *první stolici* rozhodují trestní i občanskoprávní věci svěřené jim soudními řády (čl. 17, § 1 zák. o org. ob. soudů).

Podle občanského soudního řádu (čl. 11 ve znění novely z 28. 3. 1958) rozhodují vojvodské soudy tyto občanskoprávní věci:

- a) spory o nemajetková práva a o majetkové nároky společně s nimi projednávané, s výjimkou sporů o zjištění otcovství a sporů o rozvod. Jde tu zejména o řízení o neplatnost manželství, popření otcovství a zbavení svéprávnosti;
- b) žaloby podávané proti státu o náhradu škody způsobené funkcionáři orgánů státní moci a státní správy při výkonu svěřené jim činnosti. Jde zejména o žaloby, jimiž jsou uplatněny nároky podle zákona z 15. 11. 1956

¹⁾ Jerzy Jodłowski, Władysław Siedlecki: Postępowanie cywilne. Część ogólna, Warszawa 1958, str. 227.

(Dz. U. částka 54, č. 243) o odpovědnosti státu za škody způsobené státními funkcionáři;

c) spory z právních poměrů, týkající se ochrany práva autorského, patentního vzorového a známkového;

d) majetkové spory, v nichž hodnota předmětu sporu převyšuje 30.000 zlotých a jedním z účastníků je stát nebo jiný subjekt, podléhající státní arbitráži, s výjimkou sporů, v nichž účastníkem je rolnické výrobní družstvo.

Z trestních věcí svěčuje trestní řád (čl. 17 ve znění novely z 28. 3. 1958) vojvodskému soudu jako soudu první stolice rozhodování o těchto trestných činech:

a) o trestných činech uvedených v oddíle XVIII a XXXIII trestního zákona, pokud byly spáchány úmyslně, s výjimkou čl. 215 § 1 (nevznikla-li z tohoto trestného činu smrt člověka); o trestných činech uvedených v oddíle XIX, v čl. 225, 228, 230, 248 § 2 a 290 trestního zákona a v čl. 240 téhož zákona, pokud v důsledku trestného činu nastala smrt člověka,

b) o trestných činech uvedených v oddílech I. a II. a v čl. 39 dekretu z 13. 6. 1946 o trestných činech zvláště nebezpečných v období výstavby státu s výjimkou trestných činů uvedených v čl. 7 tohoto dekretu;¹⁾

c) o trestných činech uvedených v čl. 85—88 tr. z. Polského vojska;²⁾

d) o trestných činech stanovených v dekretu ze 4. 3. 1953 o ochraně státního služebního tajemství;

e) o trestných činech uvedených v dekretu z 31. srpna 1944 o výměře trestu pro fašisticko-hitlerovské zločince, kteří se dopustili vražd a týrání civilního obyvatelstva a zajatců, a pro zrádce polského lidu;

f) o trestných činech vymezených v čl. 2 dekretu z 4. 3. 1953 o zesílení ochrany socialistického vlastnictví;

g) o trestných činech stanovených dekretem ze 4. 3. 1953 o zesílení boje se zmetkovitostí ve výrobě;

h) o trestných činech spáchaných ke škodě státu nebo socialistické hospodářské jednotky, pokud jimi byla způsobena značná škoda hospodářským zájmům státu nebo uvedené jednotky, zejména když škoda převyšuje částku 50.000 zlotých, a

ch) o trestných činech, které na základě zvláštních ustanovení byly dány do působnosti vojvodských soudů.

Jde tu vesměs o trestné činy s vyšší nebezpečností pro společnost.

Jako soudy *druhé stolice* rozhodují vojvodské soudy o opravných prostředcích podaných do rozhodnutí soudů okresních.

Mohou rozhodovat i o jiných věcech přikázaných jim zvláštními zákony

¹⁾ O trestných činech uvedených v čl. 7 (špionáž) rozhodují i nadále vojenské soudy bez ohledu na to, kdo je spáchal. Viz čl. 1 § 1 zákona ze dne 5. 4. 1955 (Dz. U. částka 15 č. 83).

²⁾ Jde vesměs o trestné činy politického charakteru.

(čl. 17 § 2 zák. o org. ob. soudů). Sem náleží např. rozhodování o žádostech na náhradu škody za nesprávné odsouzení nebo obžalování podle čl. 510 a sl. tr. ř.

Vojvodský soud se skládá z předsedy, jeho náměstků a soudců (čl. 18 zák. o org. ob. soudů).

Jako soud první stolice rozhoduje vojvodský soud občanskoprávní i trestní věci zásadně v tříčlenném senátě složeném ze soudce a dvou soudců z lidu, ve druhé stolici rozhodují vojvodské soudy zásadně ve tříčlenných senátech složených jen ze soudců.

Bližší ustanovení o složení vojvodského soudu při rozhodování věcí náležejících do jeho působnosti viz výklady o zásadě lidovosti pod č. 24.

Nejvyšší soud

33. Postavení Nejvyššího soudu mezi ostatními soudními orgány Polské lidové republiky vymezuje čl. 51 ústavy, podle něhož Nejvyšší soud je nejvyšším soudním orgánem a vykonává dozor nad činností všech ostatních soudů. Pokud jde o rozsah dozоровé funkce Nejvyššího soudu, ustanovení čl. 51, že Nejvyšší soud dozírá na všechny ostatní soudy, zůstává dosud jen postulátem, neboť při existenci samostatného Nejvyššího soudu vojenského a Tribunálu sociálního pojištění, které nepodléhají Nejvyššímu soudu, omezuje se dozоровá činnost Nejvyššího soudu jen na soudy obecné.

Svěřené mu úkoly realizuje Nejvyšší soud několika způsoby:

1. Nejvyšší soud rozhoduje jako soud druhé stolice o opravných prostředcích (revizích) podaných do rozhodnutí vojvodských soudů jako soudů první stolice.

2. Nejvyšší soud rozhoduje o mimořádných opravných prostředcích podaných proti pravomocným rozhodnutím ostatních obecných soudů. Sem náleží zejména rozhodování o mimořádné revizi,¹⁾ kterou může podat ministr spravedlnosti, první předseda Nejvyššího soudu a generální prokurátor Polské lidové republiky. Podnět k podání mimořádné revize může předložit kterákoliv strana (účastník), ale jen ministru spravedlnosti nebo generálnímu prokurátorovi. Může tak učinit v téže věci jen jednou a se svým podnětem se může obrátit pouze k jednomu z těchto orgánů. Byl-li podnět podán u obou orgánů, rozhodne o podání mimořádné revize ten z nich, k němuž návrh došel nejdříve, a jestliže došly návrhy současně, pak ten orgán, který první ve věci byl činným (čl. 396, 296¹ o. s. ř. a 396¹ tr. ř. ve znění novel z 28. 3. 1958).

3. Nejvyšší soud odpovídá na právní otázky vzbuzující vážné pochybnosti, které mu mohou předložit vojvodské soudy podle čl. 388 o. s. ř. a čl. 390 tr. ř., když na takovou otázku narazí při rozhodování konkrétní věci ve druhé stolici. Názorem vysloveným Nejvyšším soudem jsou vojvodské soudy při řešení této konkrétní věci vázány.

¹⁾ Jde o obdobu naší stížnosti pro porušení zákona.

V polské právní literatuře je instituce odpovědi na právní otázky vzbuzující pochybnost, považována za jeden z nejvýznamnějších prostředků dozoru Nejvyššího soudu na rozhodovací činnost vojvodských soudů. V praxi je tohoto prostředku velmi často využíváno.²⁾ V občanskoprávních věcech se Nejvyšší soud nemusí omezit jen na odpověď na předloženou mu pochybnou otázku, ale může sám převzít věc k meritornímu rozhodnutí.

4. Nejvyšší soud zajišťuje jednotnost judikatury usnášením právních zásad a jejich evidencí v *knize právních zásad*. Zapisují se tam právní zásady usnesené sedmičlenným sborem, celou komorou¹⁾ nebo plenárním shromážděním Nejvyššího soudu. Jestliže totiž kterýkoli sbor Nejvyššího soudu rozhodující v konkrétní věci narazí na právní otázku, která vzbuzuje pochybnost, může ji předložit k rozhodnutí rozšířenému sedmičlennému sboru, složenému jen ze soudců. Zásadu usnesenou tímto senátem lze zapsat do knihy právních zásad. Hodlá-li se v jiné věci kterýkoliv jiný sbor Nejvyššího soudu rozhodující v konkrétní věci odchýlit od právní zásady zapsané již do knihy právních zásad, musí předložit tuto zásadu k rozhodnutí celé komoře. Zásadu usnesenou komorou lze rovněž zapsat do knihy právních zásad. Komora je schopna se usnášet, je-li přítomna alespoň polovina jejích členů, nejméně však deset soudců. Jestliže při rozhodování konkrétní věci se některý senát jedné komory Nejvyššího soudu chce odchýlit od právní zásady zapsané do knihy právních zásad druhé komory, musí předložit pochybnou právní zásadu k rozhodnutí plenárnímu shromáždění Nejvyššího soudu a zásada plenárním shromážděním usnesená se zapíše do knihy právních zásad v obou komorách. Ke změně právních zásad usnesených komorou nebo plenárním shromážděním může dojít jen na základě nového usnesení komory nebo plenárního shromáždění (čl. 25 zák. o org. ob. soudů).

5. Do knihy právních zásad se zapisují také usnesení celé komory přijatá k objasnění právních předpisů, které vzbuzují pochybnost, nebo jejichž použití v praxi vyvolalo nejednotnost v rozhodování. Návrh na objasnění právních předpisů může Nejvyššímu soudu podat ministr spravedlnosti, předseda komory nebo první předseda Nejvyššího soudu. Komora může návrh na objasnění právních předpisů předložit k rozhodnutí plenárnímu shromáždění, jehož usnesení se pak rovněž zapíše do knihy právních zásad (čl. 26 zák. o org. ob. soudů). Podnětem k podání návrhu na přijetí usnesení objasňujících právní předpisy není tedy pochybnost o určité právní otázce, vyskytnuvší se při řešení konkrétní věci, jak je tomu u právních zásad podle čl. 25 zákona o org. ob. soudů, ale zevšeobecněné poznatky ze soudní praxe. Cílem přijatých usnesení je v první řadě zajistit jednotnost judikatury Nejvyššího soudu.

Právní zásady a usnesení přijatá k objasnění právních předpisů, zapsané do knihy právních zásad, jsou závazné sice jen pro soudce Nejvyššího soudu,

²⁾ Stanisław Włodyka: Organizacja sądownictwa, Kraków 1959, str. 264, 266.

¹⁾ Pod označením komora se rozumí sbor označovaný u nás názvem kolegium.

nikoli pro soudce soudů ostatních, ale v praxi, vzhledem k autoritě Nejvyššího soudu, mají velký vliv na rozhodování ostatních soudů.

6. Nejvyšší soud vydává *směrnice* pro výkon soudnictví a soudní praxe v občanskoprávních i trestních věcech. Oprávnění podat návrh na vydání směrnic má ministr spravedlnosti, generální prokurátor Polské lidové republiky a první předseda Nejvyššího soudu. Usnází se na nich buď celá komora, nebo plenární shromáždění Nejvyššího soudu, usnesené směrnice vyhlašuje ministr spravedlnosti. Úkolem směrnic je zajistit jednotnost rozhodování všech soudů a jeho soulad se zásadami lidové zákonnosti. Porušení směrnic Nejvyššího soudu kterýmkoli soudem může být důvodem k podání opravného prostředku (čl. 24 zák. o org. ob. soudů).

7. Nejvyšší soud vydává *sbíрку svých rozhodnutí*, kam jsou zařazována rozhodnutí obsahující řešení zásadních právních otázek (čl. 27 zák. o org. ob. soudů).

Z uvedených oprávnění Nejvyššího soudu při výkonu dozoru na rozhodovací činnost obecných soudů a při zajišťování jednotnosti judikatury soudů včetně Nejvyššího soudu je patrné, že polské právo vytvořilo v tomto směru poměrně komplikovaný systém záruk. Některá z těchto oprávnění (např. usnášení právních zásad a objasňování právních předpisů) byla převzata z právní úpravy platné v době před druhou světovou válkou, další instituce — a to platí zejména o směrnicích pro výkon soudnictví a soudní praxi a o mimořádné revizi — byly zavedeny nově v souvislosti s přestavbou polských soudů na zásadě dvou instancí.¹⁾

K usnášení právních zásad zapisovaných do knihy právních zásad, resp. k jejich změně, může dojít jen z podnětu některého senátu Nejvyššího soudu. Protože Nejvyšší soud jako soud první stolice zásadně nerozhoduje a jako soud druhé stolice rozhoduje jen ve velmi malém úseku celkové agendy soudů (při zásadě dvou instancí převážnou část občanskoprávních i trestních věcí s konečnou platností rozhodují vojvodské soudy), týkají se i právní zásady usnesené Nejvyšším soudem jen poměrně úzké oblasti právních vztahů. K řešení pochybných otázek i z jiných úseků může dojít tehdy, použijí-li vojvodské soudy oprávnění daného jim v ustanovení čl. 388 o. s. ř. a 390 tr. ř. (viz shora pod 3), a předloží pochybnou otázku k řešení Nejvyššímu soudu nebo když Nejvyšší soud sám převeze takovou věc k meritornímu rozhodnutí. Sbor Nejvyššího soudu, příslušný v těchto případech k podání odpovědi na vznesenou otázku, může totiž — nehodlá-li pro obtížnost sám vypracovat odpověď — předložit ji k řešení sedmičlennému sboru.

Daleko širší okruh otázek mohou řešit usnesení Nejvyššího soudu přijatá k objasnění právních předpisů, které vzbuzují pochybnost, nebo jejichž použití

¹⁾ Směrnice byly v Polsku zavedeny po první zákonem z 27. 4. 1949 (Dz. U. částka 32 č. 237) o změně předpisů o organizaci obecných soudů. Nová jejich úprava byla provedena zákonem o organizaci obecných soudů z r. 1950. Mimořádná revize byla zavedena nejprve jen na úseku trestního soudnictví novelou k trestnímu řádu z 27. 4. 1949, v občanskoprávních věcech v r. 1950 novelou k o. s. ř. z 20. 7. 1950.

vyvolalo v praxi nejednotnost v rozhodování (viz shora pod č. 5), neboť zde záleží na orgánech oprávněných vznést návrh na objasnění, jakou problematiku předloží k objasnění. Tyto orgánové nejsou při tom vázány jen na okruh občanskoprávních a trestních věcí řešených Nejvyšším soudem. V praxi však tato forma uplatnění vlivu na jednotnost judikatury je málo využívána.¹⁾

Pokud jde o právní povahu směrnic a o jejich účelnost, není v polské právníkové literatuře názorové jednoty.²⁾ V prvních letech po zavedení směrnic řada právních teoretiků vyslovila názor, že směrnice jsou jednou z forem práva. Tento názor hájí i Leon Lustacz,³⁾ a opírá ho o hodnocení dosud vydaných směrnic, z nichž některé podle jeho názoru znamenají změnu předpisů platného práva a tedy vytvoření nových právních norem. Doporučuje proto zrušit instituci směrnic a znemožnit tak Nejvyššímu soudu osobovat si právotvornou roli. Také Wiesław Lang⁴⁾ zastává stanovisko, že Nejvyšší soud svými směrnici vyvíjí právotvornou funkci. Protože podle jeho názoru jsou směrnice závazné pro podřízené soudy, dochází k závěru, že by měly být zrušeny jako instituce zbytečná, porušující soudcovskou nezávislost a poskytující Nejvyššímu soudu příliš širokou a ničím neodůvodněnou pravomoc právotvornou. Zrušení směrnic navrhuje i Wiśniewski⁵⁾ s odůvodněním, že ostatní formy, jimiž Nejvyšší soud působí na jednotnost soudcovského rozhodování (usnášení právních zásad a objasňování právních předpisů), plně dostačují.

Odchylné stanovisko zaujímá Stanisław Walczak.⁶⁾ Vyslovuje názor, že směrnice nemají charakter formy práva, ale jsou zvláštním druhem soudního výkladu práva, a připisuje jim významnou roli zejména při prosazování třídních hledisek při aplikaci práva soudy. Je proto pro jejich širší užívání.

Názor Walczaka, pokud jde o hodnocení charakteru směrnic, je nutno považovat za správný. V socialistickém státě mohou právní předpisy vydávat jen orgány k tomu výslovně ústavou nebo jiným zákonem zmocněné. Polská ústava ani jiné zákony však nezmocňují Nejvyšší soud k tvorbě práva. Směrnice Nejvyššího soudu je proto třeba hodnotit jako jeden z druhů interpretace právních předpisů.

Kromě působnosti ve funkci orgánu dozoru rozhoduje Nejvyšší soud o věcech, které jsou mu přikázány soudními řády nebo zvláštními zákony. Jde zejména o působnost ve funkci kárného soudu nad soudci a advokáty. Jako soud prvního stupně Nejvyšší soud podle platné úpravy nerozhoduje.

¹⁾ Andrzej Wiśniewski: Polemika w sprawie t. tv. prawotwórczej roli orzecznictwa Sądu Najwyższego; Państwo i prawo č. 11/1957, str. 863.

²⁾ Seznam polské právníkové literatury zabývající se touto problematikou viz čl. A Wiśniewského citovaný v pozn. 1.

³⁾ Leon Lustacz: O pozakonstytucyjnych formach działalności prawotwórczej, Państwo i prawo č. 7—8/1957, str. 3 a sl.

⁴⁾ Wiesław Lang: V sprawie prawotwórczej roli orzecznictwa Sądu Najwyższego; Państwo i prawo č. 4/1958, str. 666.

⁵⁾ Andrzej Wiśniewski: V článku uvedeném v pozn. 1.

⁶⁾ Stanisław Walczak: Teoria i praktyka wytycznych Sądu Najwyższego polskiej Rzeczypospolitej ludowej; Państwo i prawo č. 1/1955, str. 13.

Nejvyšší soud se skládá z prvního předsedy, předsedů a ze soudců.

Vnitřně se Nejvyšší soud dělí na komory; tč. u Nejvyššího soudu jsou dvě komory: občanskoprávní a trestní. V čele každé komory je předseda Nejvyššího soudu. Nejširším sborem je *plenární shromáždění*. Kromě toho působí u Nejvyššího soudu *správní kolegium*.

Nejvyšší soud rozhoduje zásadně v senátech složených ze tří soudců. Byla-li však podána mimořádná revize do rozhodnutí Nejvyššího soudu, rozhoduje o ní sedmičlenný senát složený ze soudců Nejvyššího soudu (čl. 400 tr. ř.).

U Nejvyššího soudu je zřízena kancelář pro rozhodnutí, obsazená právníky, která shromažďuje a vede v evidenci právní materiál týkající se rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu.

Organizaci práce u Nejvyššího soudu upravuje jednací řád, který vydává ministr spravedlnosti ve formě nařízení.¹⁾

Vojenské soudy

34. Právní úprava organizace *vojenských soudů* je provedena dekretem Polského výboru národního osvobození z 23. 9. 1944 (Dz. U. částka 6, č. 29) o organizaci vojenských soudů a vojenské prokuratury ve znění pozdějších novel. Podle této úpravy jsou vojenské soudy jen soudy trestními. Tvoří samostatnou soustavu soudní a ve věcech soudní správy a dohledu podléhají ministerstvu národní obrany.

Jurisdikci vojenských soudů podléhají vojáci polského vojska, osoby povinné plnit vojenskou nebo pomocnou službu od doby povolání k výkonu této služby, vojenští zajatci a rukojmí, pokud jsou pod dozorem vojenské správy, a jiné osoby v případech stanovených právními předpisy (čl. 6. dekretu). Po omezení pravomoci vojenských soudů zákonem z 5. 4. 1955 rozhodují tyto soudy jen výjimečně o trestných činech civilních osob.

Sem patří zejména rozhodování o trestném činu špionáže podle čl. 7 dekretu z 13. června 1946 (Dz. U. částka 30, č. 192), který patří do pravomoci vojenských soudů bez ohledu na to, kdo jej spáchal.

Všechny vojenské soudy rozhodují v tříčlenných senátech složených buď ze tří soudců, nebo ze soudce a dvou soudců z lidu.

Soustavu vojenských soudů tvoří:

a) *vojenské soudy divizí, sborů, posádek a vojenské soudy námořní*

Jsou základním článkem soustavy vojenských soudů a rozhodují o všech trestných činech náležejících do pravomoci vojenských soudů, s výjimkou těch, které jsou dány do věcné příslušnosti vojenských soudů vyšších. Pokud jde o vojáky polského vojska, rozhodují o trestných činech řadových vojáků, poddůstojníků a důstojníků do hodnosti velitele praporu včetně a osob zaují-

¹⁾ V ČSSR si jednací řád vydává sám Nejvyšší soud.

majících rovnocenné služební postavení. Rozhodují také v jednotlivých věcech patřících jinak do věcné příslušnosti vyšších vojenských soudů, které jim tyto soudy přikáží podle čl. 29 a 34 dekretu.

b) *Vojenské soudy armád, okruhů a admirality*

Věcná příslušnost těchto soudů je určována buď služebním postavením pachatele, nebo povahou spáchaného trestného činu.

Do první skupiny náleží rozhodování o všech trestných činech důstojníků v hodnosti až do zástupce velitele divize včetně nebo v rovnocenném služebním postavení, kteří nepodléhají jurisdikci vojenských soudů divizí, sborů, posádek a vojenských soudů námořních, do druhé skupiny náleží trestné činy, uvedené v čl. 85—91, 100 a 185 trestního zákona vojenského, i když je spáchaly osoby, pro něž jsou jinak příslušné vojenské soudy divizí, sborů, posádek a vojenské soudy námořní.

Vojenské soudy armád, okruhů a admirality rozhodují dále ve věcech patřících jinak do věcné příslušnosti Nejvyššího vojenského soudu, které jim tento soud přikáže (čl. 34 dekretu), a ve věcech, které atrahovaly od nižších vojenských soudů (čl. 23 dekretu).

c) *Nejvyšší vojenský soud*

Rozhoduje jako soud první stolice se souhlasem vrchního velitele o trestných činech velitelů divizí a sborů a osob jim na roveň postavených, případně i jiných osob a o trestných činech osob služebně náležejících k vojenským jednotkám podléhajícím bezprostředně vrchnímu velitelství Polského vojska, které nemají oblastních útvarových soudů.

Jako nejvyšší soudní orgán v soustavě vojenských soudů vykonává Nejvyšší vojenský soud dozor na rozhodovací činnost všech ostatních vojenských soudů a zajišťuje jednotnost jejich rozhodování. Tuto funkci vykonává obdobnými metodami a právními prostředky jako Nejvyšší soud u soudů obecných.

Nejvyšší vojenský soud tvoří jeho předseda, náměstek předsedy a potřebný počet vojenských soudců.

Plenární shromáždění sdružuje všechny soudce Nejvyššího vojenského soudu. Jeho zasedání se účastní vrchní vojenský prokurátor, který však není oprávněn hlasovat a má jen právo podávat návrhy.

35. Vedle soustavy obecných a vojenských soudů existují ještě soudy sociálního pojištění (obvodové soudy sociálního pojištění a Tribunál sociálního pojištění), jejichž pravomoc a organizace je upravena zákonem z 28. 7. 1939 (Dz. U. částka 71, č. 476) ve znění zákona ze dne 17. 2. 1960 (Dz. U. částka 11, č. 70). Podle názoru některých polských právníků jsou tyto soudy zvláštní kategorií soudů správních.¹⁾

¹⁾ Viz např. *Stanisław Włodyka: Organizacja sądownictwa, Kraków 1959, str. 150.*

Formálně dosud existují, i když nevyvíjejí žádnou činnost, *Nejvyšší národní tribunál a občanské soudy*.

4. Předpisy o soudcích a soudcích z lidu

Soudci obecných soudů

36. Právní úprava ustanovování soudců obecných soudů je nejednotná. Zásada volitelnosti soudců obecných soudů vyhlášena v čl. 50 a 51 ústavy z r. 1952 je provedena jen ohledně soudců Nejvyššího soudu (čl. 51 odst. 3. ústavy). Soudci ostatních obecných soudů (okresních a vojvodských) jsou podle zákona o organizaci obecných soudů jmenováni. Jmenovací právo svěřené podle původního znění zákona o org. ob. soudů prezidentu republiky přešlo po nabytí účinnosti ústavy z r. 1952 na Státní radu, která soudce jmenuje na návrh ministra spravedlnosti, podaný v dohodě s předsedou Rady ministrů. Je tedy akt téhož orgánu (Státní rady), ustanovující soudce, jednou označován jako volba (jde-li o soudce Nejvyššího soudu), v ostatních případech jako jmenování.

Z této nedůsledné úpravy vznikají četné pochybnosti při aplikaci předpisů zákona o org. obecných soudů, který pochází z doby před vyhlášením zásady volitelnosti soudců a vztahuje se zásadně na všechny soudce obecných soudů. Je např. pochybné, zda lze uložit volenému soudci Nejvyššího soudu kárný trest propuštění ze soudní služby (čl. 87 lit. f. zák. o org. ob. soudů) aj.

Soudcem může být ustanoven plnoprávný polský státní občan bezúhonného charakteru, skýtající záruku, že bude náležitě vykonávat povinnosti soudce lidového Polska, který ukončil universitní právnická studia, absolvoval čekatelskou praxi, složil soudcovskou zkoušku, pracoval alespoň rok jako soudní asesor a dosáhl věku 26 let (čl. 57 zákona o org. obecných soudů ve znění zákona ze dne 29. května 1957).

Soudcovské čekatele jmenuje a zprošťuje předseda vojvodského soudu. Čekatelská praxe je dvouletá a po jejím absolvování musí čekatel složit soudcovskou zkoušku. Po úspěšném složení soudcovské zkoušky může ministr spravedlnosti jmenovat čekatele soudním asesorem, který má postavení pomocného soudce a může mu být ministrem spravedlnosti svěřen na určitou dobu výkon soudcovské činnosti. Při výkonu této činnosti podléhá jen zákonům (čl. 146, 160, 150 zák. o org. ob. soudů).

Organizaci a náplň čekatelské praxe a soudcovské zkoušky, vymezení rozsahu činnosti asesorů a jejich postavení upravuje ministr spravedlnosti nařízením.¹⁾

Od povinnosti absolvovat před ustanovením soudcem čekatelskou praxi,

¹⁾ Viz nařízení ministra spravedlnosti z 5. 9. 1957 (Dz. U. částka 49 č. 241).

složit soudcovskou zkoušku a pracovat jako asesor po dobu zákonem stanovenou jsou ze zákona osvobozeni profesori a docenti právních věd polských státních universit, advokáti, osoby, které zastávaly funkce stálých referentů v bývalé generální prokuratuře Polské republiky, prokurátoři a jejich náměstci, důstojníci, kteří zaujímali funkci soudců, prokurátorů nebo náměstků prokurátorů ve vojenské justiční službě, předsedové, jejich náměstci a konsultanti státních arbitrážních komisí, pokud zastávali tuto funkci alespoň tři léta.

Podmínka předchozí čekatelské praxe a praxe asesorské se nevyžaduje u osob, které alespoň tři léta vykonávaly funkci podprokurátorů a vyšetřovatelů prokuratury, a u důstojníků, pokud byli po dobu alespoň tří let činní jako podprokurátoři v justiční vojenské službě.

Výjimečně může být prominuta k návrhu ministra spravedlnosti čekatelská a asesorská praxe a soudcovská zkouška i jiným osobám. O prominutí rozhoduje orgán, který navrhovanou osobu jmenuje do soudcovské funkce (čl. 58 zák. o org. ob. soudů).

Soudce může být jmenován na jinou funkci nebo přeložen na jiné služební místo, jen dá-li k tomu souhlas. Bez jeho souhlasu k tomu může dojít jen tehdy, došlo-li ke změně soudní organizace, při níž byl zrušen soud u něhož soudce působí, nebo zrušena funkce, kterou vykonává, nastal-li mezi dvěma soudci téhož soudu příbuzenský vztah, který podle zákona je důvodem k přeložení jednoho z nich na jiné pracoviště (např. švagrovství), dále na základě rozhodnutí tříčlenného senátu vyššího soudu, je-li to v zájmu soudnictví nebo v zájmu vážnosti soudcovské funkce, a konečně na základě rozhodnutí kárného soudu. Přeložení v těchto případech zařizuje ministr spravedlnosti (čl. 65 zák. o org. obecných soudů).

Proti své vůli může být soudce dán do výslužby, jestliže nevykonával službu pro nemoc nebo pro zproštění povinnosti ze zdravotních důvodů po dobu delší jednoho roku, je-li trvale nezpůsobilý k výkonu své funkce pro tělesnou vadu nebo pro pokles svých duševních nebo fyzických sil nebo když o tom rozhodne vyšší soud ve sboru tří soudců, protože je to v zájmu soudnictví. V tomto posledním případě musí být dána soudci možnost vyjádřit se k návrhu na přeložení do výslužby, který podává předseda soudu, a jde-li o předsedu soudu, předseda soudu vyššího (čl. 71 zák. o org. ob. soudů).

Na vlastní žádost může být soudce přeložen do výslužby bez ohledu na věk, je-li pro tělesnou vadu nebo pro pokles fyzických nebo duševních sil trvale nezpůsobilý k výkonu služby, dále dosáhl-li věku 65 let nebo když nabyt práva na plný odpočivný plat a dosáhl věku 55 let (čl. 70 zák. o org. ob. soudů).

Soudce se může kdykoliv vzdát své funkce bez udání důvodů. Ministr spravedlnosti může odeprít souhlas se vzdáním se soudcovské funkce jen tehdy, bylo-li proti soudci zahájeno kárné nebo trestní řízení, nebo když soudce nesplnil dlužné služební závazky (čl. 73 zák. o org. ob. soudů).

Ztráta soudcovské funkce může nastat buď na základě výroku kárného

soudu (viz dále) nebo na základě odsuzujícího rozsudku v trestním řízení proti soudci zahájeném.

Trestní řízení (soudní i správní) může být proti soudci zahájeno, jen dále k tomu souhlas příslušný kárný soud. Do doby než je vydáno usnesení, jímž se vyslovuje souhlas se zahájením trestního řízení, mohou být proti soudci provedeny jen úkony neodkladné (čl. 56 § 1 zák. o org. ob. soudů). Soudce může být zadržen bez soudního rozkazu, jen byl-li přistižen při činu samém.

Při prvním nastoupení funkce musí každý soudce složit slib do rukou předsedy příslušného soudu podle předepsané formule.

Povinnosti soudců z povolání jsou vymezeny v čl. 76—85 zák. o org. ob. soudů.

Soudce je povinen věrně sloužit lidovému Polsku, zachovávat zásady lidové zákonitosti, vykonávat soudnictví v souladu se zájmy lidového státu, plnit své povinnosti svědomitě a horlivě, zachovávat služební tajemství a stále zvyšovat svou úroveň politickou a odbornou. Ve službě i mimo službu je povinen dbát vážnosti soudu a vystříhat se všeho, co by mohlo být na újmu důstojnosti soudce. Nesmí se zúčastnit takových vystoupení, která by mohla podlomit důvěru v jeho nestrannost nebo věrnost k zřízení nebo k demokratickým orgánům polského státu. Povinnost zachovávat služební tajemství trvá i po opuštění služby. Soudcům je dále uložena povinnost bydlet v sídle soudu. Výjimky povoluje u soudců Nejvyššího soudu první předseda tohoto soudu, u ostatních soudců předseda příslušného vojvodského soudu. Zákon o organizaci obecných soudů stanoví inkompatibilitu výkonu soudcovské funkce s výkonem jiného státního úřadu. Výjimku činí jen funkce učitele a vědeckého pracovníka, pokud jejich výkon nebrání soudci v plnění soudcovských povinností. Soudci nesmějí také vykonávat žádná jiná vedlejší povolání, která by byla na překážku plnění jejich soudcovských povinností nebo která by mohla ohrozit soudcovskou důstojnost nebo otřást důvěrou v soudcovskou nestrannost. Při výkonu své funkce jsou soudci povinni nosit úřední stejnokroj (talár a baret).

Politicky významnou povinnost ukládá vojvodským a okresním soudům čl. 13 zák. o org. ob. soudů. Tyto soudy jsou povinny podávat periodické zprávy o své činnosti příslušným národním radám. Přesnější určení doby k podávání zpráv ani směrnice pro jejich obsahovou náplň zákon neuvádí.

Zákon o organizaci obecných soudů upravuje i *kárné řízení* se soudci (čl. 86—144 zák. o org. ob. soudů).

Soudci obecných soudů jsou kárně odpovědní za služební provinění a za poškození důstojnosti úřadu.

Soudce může být stíhán kárně jak v době aktivní služby, tak i ve výslužbě; v době výslužby lze kárné řízení zavést za kárné provinění spáchané v činné službě i ve výslužbě. Návrh na zavedení kárného řízení podávají orgány vykonávající dohled na soudy. Jsou to předsedové okresních i vojvodských soudů, první předseda Nejvyššího soudu a ministr spravedlnosti, jemuž náleží nejvyšší

dohled nad všemi soudci (čl. 104, 46, 47 zák. o org. ob. soudů). Kárné řízení nemůže již být zavedeno a bylo-li zavedeno, musí být zastaveno, jestliže od spáchání kárného provinění uplynulo pět let; jde-li však o jednání, které zakládá skutkovou podstatu trestného činu, nastane promlčení kárného stíhání teprve po uplynutí doby, stanovené pro promlčení trestního stíhání.

V polském kárném řízení neplatí zásada *ne bis in idem*. Může tedy soudce pro týž čin být odsouzen trestním soudem i kárným soudem a v řízení se pokračuje, i když soudce v průběhu kárného řízení vystoupí ze soudní služby.¹⁾

Jako kárný trest může být uloženo napomenutí, důtka, přeložení na jiné služební místo na útraty pokáraného, zbavení funkce předsedy nebo náměstka předsedy soudu, přeložení do výslužby a s ním spojené snížení odpočivného platu nejvýše o 50 % a jako nejtěžší trest — vyloučení ze soudní služby, které má za následek ztrátu soudcovského titulu a všech práv plynoucích ze služebního poměru.

Kárné soudy jsou:

a) *Kárný soud vojvodského obvodu* zřízený u každého vojvodského soudu jako kárný soud první stolice pro všechny okresní soudce příslušného vojvodského obvodu. V jeho čele je předseda vojvodského soudu, dalšími členy jsou soudci vojvodského soudu.

b) *Vyšší kárný soud*, který rozhoduje jako soud první stolice o kárných proviněních soudců vojvodských soudů a Nejvyššího soudu a v druhé stolici o opravných prostředcích podaných do rozhodnutí kárných soudů vojvodského obvodu.

c) *Nejvyšší kárný soud*, který je jen soudem druhé stolice a v této funkci rozhoduje o opravných prostředcích podaných do rozhodnutí vyšších kárných soudů jako soudů první stolice. Vyšší kárný soud a Nejvyšší kárný soud působí u Nejvyššího soudu. Předsedou vyššího kárného soudu je předseda Nejvyššího soudu. V čele Nejvyššího kárného soudu je první předseda Nejvyššího soudu. Dalšími členy obou těchto kárných soudů jsou soudci Nejvyššího soudu.

Soudci všech kárných soudů jsou voleni vždy na rok, a to soudci kárného soudu vojvodského obvodu plenárním shromážděním vojvodského soudu, soudci vyššího kárného soudu a Nejvyššího kárného soudu plenárním shromážděním Nejvyššího soudu. Kárný soud vojvodského obvodu a vyšší kárný soud rozhodují vždy v tříčlenných senátech, Nejvyšší kárný soud v senátech pětičlenných.

Funkci kárného zástupce u kárných soudů plní soudce určený ministrem spravedlnosti. Obviněný si může ustanovit obhájce z řad soudců.

Kárné řízení je tajné.

Proti odsuzujícímu nálezu kárného soudu rozhodujícího v první stolici může

¹⁾ Rozdíl od úpravy v ČSSR provedené zákonem č. 37/1957 Sb., kde je zásada *ne bis in idem* uplatněna důsledně.

potrestaný soudce vznést opravný prostředek s výjimkou případů, kdy mu byl uložen jen kárný trest napomenutí nebo důtky. Kárný zástupce je oprávněn napadnout opravným prostředkem rozhodnutí kárného soudu prvé stolice tehdy, jestliže navrhl kárný trest přísnější než napomenutí nebo důtka a soud obviněného osvobodil, nebo mu uložil mírnější kárný trest, než který byl navržen.

Zahlázení kárného trestu zařídí k návrhu odsouzeného soudce ministr spravedlnosti po uplynutí pěti let ode dne, kdy kárný nález nabyl právní moci. Z povahy věci plyne, že nemůže být zahlázen trest přeložení do výslužby a vyloučení ze soudní služby.

Soudci vojenských soudů

37. Soudci vojenských soudů jsou jmenováni, překládáni a zprošťováni své funkce vrchním velitelem (čl. 40 dekretu o organizaci vojenských soudů a vojenské prokuratury).

Důstojníkem nebo generálem justice mohou být jmenováni jenom ti důstojníci, kteří mají právnické vzdělání.

Při nastoupení své funkce skládají vojenští soudci přísahu do rukou důstojníka justice jim bezprostředně nadřízeného.

Vojenský soudce může být zproštěn své funkce nebo přeložen na nižší funkci jen na základě výroku kárného soudu, pokud není jinak stanoveno zvláštními předpisy.

K zahájení trestního stíhání vojenského soudce soudem se vyžaduje souhlas kárného soudu.

Vojenští soudci mohou být kárně stíháni pro provinění, jichž se dopustili při výkonu soudcovské služby nebo v souvislosti s tímto výkonem. Uplatnění kárné odpovědnosti vůči vojenskému soudci nevylučuje možnost zavést proti soudci trestní řízení (čl. 54 dekretu o org. voj. soudů a voj. prokuratury).

Kárné řízení nemůže být zahájeno a bylo-li zahájeno, musí být zastaveno, jestliže od doby kárného provinění uplynul jeden rok.¹⁾ Zakládá-li však kárné provinění skutkovou podstatu trestného činu, může dojít k promlčení kárného stíhání teprve tehdy, kdy nastalo promlčení trestního stíhání. Při zahájení řízení nebo v jeho průběhu může Nejvyšší vojenský soud kárně obviněného zprostit výkonu jeho služební činnosti.

Vojenským soudcům mohou být uloženy tyto kárné tresty: napomenutí, důtka, přeložení na nižší služební místo a zproštění soudcovské funkce.

Kárné řízení s vojenskými soudci provádí Nejvyšší vojenský soud, který rozhoduje v tříčlenném senátu složeném z předsedy Nejvyššího vojenského soudu nebo jeho náměstka a z dvou soudců Nejvyššího vojenského soudu.

¹⁾ Rozdíl od úpravy kárného řízení se soudci obecných soudů, kde platí pětiletá promlčecí lhůta.

Kárné řízení je neveřejné. Obviněný si může ustanovit pouze obhájce z řad vojenských soudců nebo prokurátorů. Rozhodnutí vojenského soudu jako soudu kárného je konečné.

Soudci z lidu

38. Soudci z lidu okresních a vojenských soudů jsou voleni. (Viz volitelnost soudců a soudců z lidu pod. č. 27.)

Zákon o organizaci obecných soudů ukládá soudcům z lidu obdobné povinnosti jako soudcům z povolání (čl. 76—78). Soudci z lidu skládají také stejný slib jako soudci, a to při prvním povolání k výkonu funkce. Slib skládají dorukou předsedy příslušného obecného soudu (náčelníka příslušného soudu vojenského) nebo do rukou jiného soudce jím určeného (§ 13 nařízení Rady ministrů z 15. listopadu 1950 — Dz. U. částka 52, č. 481).

Proti své vůli nemůže být soudce z lidu povolán k výkonu své funkce častěji než jednou měsíčně a v průběhu jednoho roku nejdéle na dobu 12 dnů (§ 14 téhož nařízení). Povolávání na jednotlivé dny se v praxi neosvědčilo. Proto je de lege ferenda navrhována úprava umožňující povolávat soudce z lidu na souvislý časový úsek,¹⁾ která je úspěšně uplatňována již řadu let u soudů v NDR a ČSSR.

Soudci z lidu nemohou být nijak poškozeni ve svých právech výkonem soudcovské funkce. Náhrady, které soudcům z lidu přísluší z titulu výkonu funkce, jsou upraveny zákonem z 8. ledna 1951 (Dz. U. částka 5, č. 41). Ustanovení tohoto zákona platí pro soudce z lidu obecných i zvláštních soudů. Soudci z lidu kteří jsou v řádném pracovním poměru, mají po dobu výkonu soudcovské funkce nárok na mzdu od svého zaměstnavatele. Ostatní soudci z lidu obdrží na požádání náhradu ušlého výdělku ve výši svého průměrného denního výdělku, nejvíce však 30 zlotých denně.

Soudcům z lidu, kteří se bez řádného důvodu nedostaví k soudnímu jednání nebo se dostaví opožděně, uloží předseda soudu, u něhož vykonávají své funkce, pořádkový trest v minimální výši 60 zlotých a úhradu vzniklých soudních nákladů. Soudce z lidu může se do 7 dnů od vyrozumění o uložení pořádkového trestu a náhrady nákladů omluvit. Omluví-li se řádně, předseda soudu mu promine uložený pořádkový trest i úhradu soudních nákladů. Do rozhodnutí předsedy soudu, jimž nebyla omluva soudce z lidu uznána za dostatečnou, může se soudce z lidu odvolat k předsedovi nadřízeného soudu, jehož rozhodnutí je konečné.²⁾

Polští soudci z lidu nepoužívají při rozhodování soudcovský úbor.

¹⁾ Władysław Włodyka: Organizacja sądownictwa, Kraków 1959, str. 206.

²⁾ Ustanovení o možnosti uložit nedbalému soudci z lidu pořádkový trest a náhradu nákladů, které způsobil nedostavením se k soudu, není v praxi využíváno. Soudce z lidu, který zanedbává své povinnosti, je ze své funkce odvolán. Viz Zbigniew Krauze: Prawa i obowiązki ławnika; Ławnik ludowy č. 6/1958, str. 23.

39. Z výkladů o organizaci soudů Polské lidové republiky je patrné, že platná právní úprava orgánů justice, zejména soudů, je až dosud značně nejednotná a poměrně komplikovaná. Jednotlivé právní předpisy upravující otázky soudní organizace pocházejí z různých období vývoje polského státu, odlišných politicky i ekonomicky. Totéž platí i o justičních právních předpisech procesních i hmotněprávních.

Proto polský lid vyvíjí v posledních letech velké úsilí o vypracování nových justičních kodexů, které by byly v souladu s dnešní etapou výstavy socialismu a s úrovní právního vědomí polského lidu.

Při ministerstvu spravedlnosti byla nařízením č. 227 předsedy Rady ministrů vytvořena v r. 1956 kodifikační komise s hlavním úkolem vypracovat návrhy nových justičních právních předpisů, zejména zákona o organizaci soudů, trestního a občanského zákona, obou soudních řádů a zákona o advokacii.¹⁾

V souvislosti s kodifikačními pracemi je v polském právnickém tisku rozvíjena diskuse, zaměřená na vyjasnění sporné problematiky, s hlavním cílem přispět ke kvalitnímu splnění tohoto nepochybně závažného legislativního úkolu a dát tak do rukou polského lidu takové právní předpisy, které by byly účinným nástrojem při dovršování výstavby základů socialistické společnosti v zemi.

Poznámka: Zpracováno podle stavu ke dni 1. 8. 1960.

РЕЗЮМЕ

В первой части автор дает характеристику польского судостроительства между первой и второй мировыми войнами, урегулированного в правовом отношении, в частности, распоряжением президента республики от 6 февраля 1928 года (общие суды). Это была система капиталистического государства, построенная на принципе трех инстанций, с совершенно ограниченным участием народного элемента, судьи которой назначались президентом республики. После 1926 года, т. е. после установления диктатуры Пилсудского, устраняются буржуазно-демократические принципы, примененные в организации судостроительства, которое постепенно подвергается фашизации.

Вторая часть посвящена изменениям, происшедшим на первом этапе развития народно-демократической Польши. Главную задачу польского правосудия этого периода составляют: наказание преступлений, совершенных на территории Польши фашистскими оккупантами в период второй мировой войны и их пособниками, наказание выдающихся польских политических деятелей, ответственных за фашизацию государственной жизни и за сентябрьское поражение, а также борьба со всеми формами уголовной деятельности, направленной против послевоенного восстановления экономической и политической жизни страны. Для выполнения этих задач создавались новые суды с широким участием народа, постановлявшие, как правило, окончательные решения. Из них наиболее важными были: Верховный народный трибунал²⁾ и специальные уголовные суды.³⁾ Характер нового

¹⁾ Andrzej Burda, Romuald Klimowiecki: Prawo państwowe, Warszawa 1958, str. 123.

²⁾ См. декрет от 22 января 1946 г. (Дз. у., выпуск 5, № 45).

³⁾ См. декрет от 12 сентября 1944 г. (Дз. у., выпуск 4, № 21). Были отменены в 1946 г.

судебного органа носила до известной степени и Специальная комиссия,³⁾ учрежденная для преследования преступлений, направленных против экономической жизни государства.

Система общих судов, возобновленная после изгнания оккупантов, не претерпела в этот период времени более или менее существенных изменений. Польский народ пользуется старыми формами организации, из которых устраняет постановления, противоречащие измененным политическим условиям (например, запрещение политической деятельности судов) и предпринимает первые шаги на пути демократизации судов через предоставление народу возможности принимать участие в постановлении решений по некоторым уголовным делам. Было произведено также частичное проломление принципа трех инстанций.⁴⁾

Третья часть, посвящена изменениям, имевшим место на втором этапе развития народно-демократической Польши. По укреплении своей политической мощи польский рабочий класс приступает к принципиальным изменениям в организации судов, в частности к их последовательной демократизации, для того, чтобы обеспечить выполнение задач, вытекавших для судов из начатого строительства основ социализма.

Новелла к уголовно-процессуальному кодексу⁵⁾ распространила участие народа на постановление решений по всем уголовным делам, рассматривавшимся в первой инстанции у окружных и апелляционных судов. Для того, чтобы дать возможность лицам, принадлежащим к трудящимся классам, занимать и должности судей по профессии, было временно упущено от требования полного высшего юридического образования и учреждены юридические школы, выпускники которых могли занимать должности судей и прокуроров еще до окончания ими высшего образования при занятиях без отрыва от производства.

Качественные изменения в организацию общих судов внес закон от 20 июля 1950 года.⁶⁾ Он распространил участие народа на постановление решений по гражданско-правовым делам и в организации общих судов последовательно провел принцип двух инстанций. Судостроительство было существенным образом упрощено.

Весьма важными стимулами для регулировки организации судов были постановления XX съезда КПСС и выводы, сделанные из них ПОРП. Был принят ряд мероприятий, направленных на укрепление социалистической законности, на усиление авторитета общих судов и судейской независимости и на устранение всех недостатков, установленных в деятельности судов. Соответствующие правовые регулировки были проведены, в частности, в 1957—1958 гг.

В четвертой части автор рассматривает современное положение. Он останавливается на рассмотрении задач судов, принципов организации и деятельности, на собственной организационной структуре и правовом положении судей и народных заседателей.

Участие народа в отправлении правосудия (осуществленное в широком масштабе законом об организации общих судов 1950 года) при постановлении решений в первой инстанции, возведенное конституцией 1952 года в конституционный принцип, было частично ограничено новеллами к процессуальному кодексу от 28 марта 1958 года. Согласно этой регулировке председатель районного и воеводского суда может предписать, если дело касается особо затруднительного уголовного или гражданско-правового дела, чтобы решение по такому делу было постановлено без участия народных заседателей в составе трех судей. У районных судов председатель может исключить участие народных заседателей в любом спорном гражданско-правовом деле (за исключением семейных и трудовых дел)

³⁾ Декрет от 16 ноября 1945 г. (Дз. У., выпуск 53, № 302) в редакции позднейших новелл. Были отменены в 1954 году.

⁴⁾ См. Малый уголовный кодекс, опубликованный в качестве декрета от 16 ноября 1945 г., в редакции декрета от 13 июня 1946 года. (Дз. У., выпуск 30, № 192).

⁵⁾ Закон от 27 апреля 1949 года (Дз. У., выпуск 32, № 238).

⁶⁾ (Дз. У., выпуск 38, № 347). Этот закон в редакции позднейших новелл сохраняет силу до сего времени.

и тем, что такое дело поручит одному судье. Аналогично председатель районного суда может исключить участие народа из постановления решений по неспорным делам. Помимо этого народные заседатели не принимают участия в постановлении решений по уголовным делам, разрешаемым в упрощенном производстве. Проведенное ограничение участия народа автор расценивает как шаг назад, так как оно противоречит общей линии развития социалистической государственности, направленной на все более широкое включение масс в управление государством.

Выборное начало конституция провозгласила в отношении судей общих судов и народных заседателей общих и военных судов. Выборы судей были осуществлены только у судей Верховного суда, избираемых Государственным Советом на пятилетний срок полномочий. Судьи остальных судов назначаются. Условием для занятия должности судьи являются: польское гражданство, гражданская неопороченность, окончание высшего университетского юридического образования, стажировка, сдача судейского экзамена, годичный стаж в должности ассессора и достижение 26-летнего возраста.

Народные заседатели общих судов избираются соответствующими представительными органами (народными советами) на два года. Избранным может быть каждый полноправный польский гражданин, достигший 26-летнего возраста. Народные заседатели для военных судов назначаются командиром соединения, при котором учрежден военный суд. Народные заседатели при постановлении решений занимают равноправное положение с судьями. К отправлению своей должности они призываются, как правило, раз в месяц; в течение года не более чем на двенадцать дней.

Судьи и народные заседатели являются независимыми и подчинены только законам.

Процесс создания единой судебной системы, долженствующий завершиться Верховным судом, уполномоченным на выполнение надзора за отправлением собственной судебной деятельности всех судов, в Польше еще не закончился. Наряду с системой общих судов имеются еще военные суды во главе с Верховным военным судом.

Общие и военные суды построены по системе двух инстанций. Систему общих судов составляют суды районные, войводские и Верховный суд; военными судами являются военные суды дивизий, корпусов, гарнизонов и военные морские суды, далее военные суды армий, округов и адмиралтейства и Верховный военный суд. Территориальная организация общих судов соответствует территориальной организации народных советов.

В согласии с линией создания единого суда первой инстанции широко определяется компетенция районных судов первой инстанции. Они постановляют решения по всем делам, за исключением дел, предоставленных исключительной компетенции воеводских судов, действующих также как вторая инстанция в отношении районных судов. Поскольку речь идет о Верховном суде, польские правовые предписания создали довольно сложную систему юридических средств, при посредстве которых этот суд осуществляет надзор и обеспечивает единство судебной практики. Сюда относится, в частности, постановление решений по обжалованию решений воеводских судов, постановление решений по исключительным обжалованиям, в особенности по исключительной ревизии, возбуждаемой против вошедших в законную силу решений судов министром юстиции, первым председателем Верховного суда и генеральным прокурором, и ответы на юридические вопросы, возбуждающие серьезные сомнения, которые могут быть представлены Верховному суду воеводскими судами. Особо важным средством обеспечения единства судебной практики являются директивы для отправления правосудия и судебной практики, издаваемые Верховным судом. Автор указывает на полемику в польской специальной литературе о целесообразности и правовом характере директив и солидаризируется со взглядами, считающими директивы одним из видов толкования правовых предписаний.

Действующая правовая регулировка судостроительства отличается значительным отсутствием единства. Поэтому распоряжением председателя Совета министров была в 1956 году

создана кодификационная комиссия, имеющая своей главной задачей разработать проекты новых судебных кодексов, включая в это закон о судостроительстве.

ZUSAMMENFASSUNG

In dem ersten Teil der Studie gibt der Autor eine Charakteristik der polnischen Gerichtsorganisation zwischen dem ersten und dem zweiten Weltkrieg, welche rechtlich insbesondere durch das Dekret des Präsidenten der Republik vom 6. Feber 1928 bestimmt war (die allgemeinen Gerichte). Es handelte sich um ein Gerichtssystem eines kapitalistischen Staates, welches auf dem Dreinstanzenprinzip aufgebaut war. Der Anteil laischer Elemente an der Gerichtsbarkeit war ganz gering; die Richter wurden vom Präsidenten der Republik ernannt. Nach dem Jahre 1926, d. h. nach dem Beginn der Pilsudski-Diktatur, wurden die bürgerlich-demokratischen Prinzipien, welche bisher in dem Aufbau des Gerichtssystems galten, schrittweise abgeschafft und der Faschismus wirkte sich im Gerichtswesen immer mehr aus.

Im zweiten Teil widmet der Autor seine Aufmerksamkeit den Veränderungen, welche während der ersten Entwicklungsperiode des volksdemokratischen Polens eingetreten sind. Die Hauptaufgabe der polnischen Justiz dieser Zeitspanne war die Bestrafung der Verbrechen, die sich die faschistischen Okkupanten und deren Helfer auf polnischem Gebiet während des zweiten Weltkrieges zuschulden kommen liessen, die Bestrafung jener bedeutenden politischen Persönlichkeiten, die für die Faschisierung des Staatslebens und für die Septemberunterlage verantwortliche gewesen waren, weiters der Kampf gegen alle Formen von Straftaten, welchen den Nachkriegsaufbau des wirtschaftlichen und politischen Lebens bedrohten. Diese Aufgabe wurde neu errichteten Gerichten mit starkem Anteil des Volkes anvertraut, welche in der Regel mit Endgültigkeit entschieden. Die bedeutendsten waren das Höchste Nationaltribunal und die besonderen Straferichte. Den Charakter eines neuen Gerichtsorganes hatte in gewisser Beziehung auch die Spezialkommission, der die Aufgabe zustand Straftaten, welche das Wirtschaftsleben des Staates bedrohten, zu bestrafen.

Das System der allgemeinen Gerichte, welches nach der Vertreibung der Okkupanten erneuert worden war, blieb in dieser Periode ohne tiefere Veränderung. Das polnische Volk bediente sich der alten Organisationsformen, aus denen es die Bestimmungen ausmerzte, welche mit den veränderten politischen Verhältnissen in Widerspruch standen (z. B. das Verbot der politischen Tätigkeit der Richter) und machte die ersten Schritte zur Demokratisierung der Gerichte, in den die Anteilnahme des Volkes an der Entscheidung in gewissen Strafsachen eingeführt wurde. Auch in den Grundsatz der drei Instanzen wurde eine teilweise Bresche geschlagen.

Der dritte Teil der Studie ist den Veränderungen gewidmet, welche in der zweiten Entwicklungsperiode des volksdemokratischen Polens eingetreten sind. Die polnische Arbeiterklasse führte, nachdem ihre politische Macht gestärkt worden war, grundlegende Veränderungen in der Gerichtsorganisation durch, insbesondere die entscheidende Demokratisierung der Gerichte um hierdurch die Erfüllung der Aufgaben, welche für die Gerichte aus dem begonnenen Aufbau der Grundlagen des Sozialismus folgten, zu sichern.

Die Novelle zur Strafprozessordnung erweiterte den Anteil des Volkes an den Entscheidungen in Strafsachen, welche in erster Instanz bei den Bezirksgerichten und bei den Appellationsgerichten entschieden wurden. Um den Werktätigen die Möglichkeit zu geben auch das Amt von Berufsrichtern einzunehmen, wurde vorübergehend die Forderung vollständiger juristischer Hochschulbildung suspendiert; es wurden Rechtsschulen gegründet, deren Absolventen das Richteramt oder die Funktion eines Prokurators schon einnehmen konnten, bevor sie ihre Hochschulbildung im Fernstudium vollendet hatten.

Eine qualitative Veränderung in der Organisation der allgemeinen Gerichte bewirkte das

Gesetz vom 20. 7. 1950. Es erweiterte den Anteil des Volkes an den Entscheidungen in zivilrechtlichen Angelegenheiten und verwirklichte in der Organisation der allgemeinen Gerichte ausnahmslos das Zweinstanzenprinzip. Die Gerichtsorganisation wurde wesentlich vereinfacht.

Wichtige Triebfedern für die Reorganisation der Gerichte waren die Beschlüsse des XX. Kongresses der KPdUdSSR und die Schlußfolgerungen, welche die Polnische vereinigte Arbeiterpartei aus ihnen gezogen hat. Es wurden zahlreiche Maßnahmen zur Festigung der sozialistischen Gesetzmäßigkeit getroffen, weiters zur Stärkung der Autorität der allgemeinen Gerichte, zur Sicherung der Unabhängigkeit der Richter und zur Ausmerzung der in der Tätigkeit der Gerichte festgestellten Mängel. Die betreffenden rechtlichen Regelungen wurden in den Jahren 1957 und 1958 durchgeführt.

Im vierten Teil seiner Untersuchung befaßt sich der Autor mit dem gegenwärtigen Stand der polnischen Gerichtsbarkeit. Er widmet seine Aufmerksamkeit den Aufgaben der Gerichte, ihren Organisationsgrundsätzen und ihrer Tätigkeit, weiters der eigentlichen Organisationsstruktur und der rechtlichen Stellung der Richter und Schöffen.

Der Anteil des Volkes an der Gerichtsbarkeit, welcher in weitem Umfang durch das Gesetz über die Organisation der allgemeinen Gerichte aus dem Jahre 1950 verwirklicht worden war und betreffs der Entscheidungen in erster Instanz durch die Verfassung aus dem Jahre 1952 zum Verfassungsgrundsatz gemacht worden war, wurde durch die Novellen zur Prozessordnung vom 28. 3. 1958 wieder eingeschränkt. Diesen Bestimmungen gemäß kann der Vorsitzende des Bezirksgerichts oder der Vorsitzende des Woiwodschaftsgerichts anordnen, wenn es sich um eine besonders schwierige Straf- oder zivilrechtliche Sache handelt, daß ohne Schöffen durch einen aus drei Berufsrichtern bestehenden Senat entschieden werden soll. Bei den Bezirksgerichten kann der Vorsitzende die Beteiligung der Schöffen in jedem strittigen privatrechtlichen Verfahren (mit Ausnahme von Familien- und Arbeitssachen) auch dadurch ausschließen, daß er die Sache einem Einzelrichter zuteilt. In ähnlicher Weise kann der Vorsitzende des Bezirksgerichts die Beteiligung der Schöffen bei der Entscheidung über außerstrittige Sachen ausschließen. Außerdem beteiligen sich die Schöffen nicht bei Entscheidungen über Strafsachen, welche in vereinfachtem Verfahren erledigt werden. Die Einschränkung der Beteiligung des Volkes wertet der Autor als Rückschritt, denn sie steht in Widerspruch zur allgemeinen Entwicklungslinie der sozialistischen Staatsauffassung, welche nach immer weiterer Einbeziehung der Massen in die Staatsverwaltung strebt.

Das Wahlprinzip hat die Verfassung betreffs der Richter der allgemeinen Gerichte und der Schöffen der allgemeinen sowie der Militärgerichte verkündet. Die Wahl der Richter wurde nur bei den Richtern des Höchsten Gerichts ins Leben gerufen, welche der Staatsrat auf fünf Jahre wählt. Die Richter der übrigen Gerichte werden ernannt. Die Bedingungen für die Erlangung des Richteramtes sind polnische Staatszugehörigkeit, bürgerliche Unbescholtenheit, Vollendung der juristischen Hochschulstudien, Anwärterpraxis, die Richterprüfung, ein Jahr Praxis in der Funktion eines Gerichtsassessors und das Alter von wenigstens 26 Jahren.

Die Schöffen der allgemeinen Gerichte werden von den zuständigen Volksvertretungen, den Nationalräten, auf zwei Jahre gewählt. Die Schöffen für die Militärgerichte ernannt der Kommandant der Einheit, bei der das betreffende Militärgericht fungiert. Die Schöffen haben bei der Entscheidung dieselben Rechte wie die Berufsrichter. Sie werden zur Ausführung ihrer Funktion gewöhnlich einmal im Monat berufen, während eines Jahres höchstens zwölf Tage.

Die Berufsrichter und die Schöffen sind unabhängig und unterstehen nur dem Gesetze.

Der Prozeß der Ausbildung eines einheitlichen Gerichtssystems, welches in ein einziges Höchstes Gerichts ausmünden würde und dem die Aufsicht über die Tätigkeit aller Gerichte obliegen würde, ist in Polen bisher nicht vollendet. Neben dem System der allgemeinen Gerichte existieren Militärgerichte an deren Spitze das Höchste Militärgericht steht.

Das System der allgemeinen und Militärgerichte hat zwei Instanzen. Das System der allgemeinen Gerichte bilden die Bezirksgerichte, die Woiwodschaftsgerichte und das Höchste Gericht; die Militärgerichte sind die Divisions-, die Korps- und die Besatzungsgerichte, weiters die Militärmarinegerichte, die Militärgerichte der Armeen, der Kreise und der Admiralität und das Höchste Militärgericht. Die Gebietsorganisation der allgemeinen Gerichte steht mit der Gebietsorganisation der Nationalräte im Einklang.

Der Bestrebung entsprechend, ein einheitliches Gericht für die erste Instanz zu schaffen, ist die Kompetenz der Bezirksgerichte als Gerichts erster Instanz sehr breit abgesteckt. Sie entscheiden über alle Sachen mit Ausnahme jener Fälle, welche den Woiwodschaftsgerichten eingeräumt sind. Diese Gerichte haben auch die Funktion der zweiten Instanz über den Bezirksgerichten. Was das Höchste Gericht betrifft haben die polnischen Rechtsvorschriften ein verhältnismäßig kompliziertes System von Rechtsmitteln geschaffen, mittels welchen dieses Gericht die Aufsicht über die Gerichte vollzieht und die Einheitlichkeit der Rechtsprechung sichert. Hierher gehören insbesondere die Entscheidungen über die ordentlichen Rechtsmittel gegen die Entscheidungen der Woiwodschaftsgerichte, die Entscheidungen über die außerordentlichen Rechtsmittel, besonders über die außerordentliche Revision, welche gegen rechtskräftige Entscheidungen der Gerichte durch den Justizminister, den ersten Vorsitzenden des Höchsten Gerichtes und den Generalprokurator eingelegt werden können; das Höchste Gericht beantwortet auch Rechtsanfragen über strittige Fragen, welche ihm die Woiwodschaftsgerichte vorlegen können. Eine besonders wichtige Methode, die Einheitlichkeit der Judikatur zu sichern, sind die Richtlinien für das Vorgehen und die Praxis der Gerichte, welche das Höchste Gericht herausgibt. Der Autor macht auf die in der polnischen Fachliteratur geführte Polemik über die Zweckmäßigkeit und den rechtlichen Charakter dieser Richtlinien aufmerksam und schließt sich der Meinung an, welche diese Richtlinien als eine Art von Auslegung der Rechtsvorschriften ansieht.

Die gültige rechtliche Regelung der Gerichtsorganisation ist recht uneinheitlich. Deswegen wurde durch Beschluß des Vorsitzenden des Ministerrats im Jahre 1956 eine Kodifikationskommission gebildet, welche die Aufgabe hat, neue Entwürfe der Justizgesetzbücher vorzubereiten und unter diesen auch ein Gesetz über die Gerichtsorganisation.